

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ОҚУ-АҒАРТУ МИНИСТРЛІГІ

**ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТЕ
ОҚУШЫНЫҢ ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІН
ҚАНАҒАТТАНДЫРУДЫҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-
МЕДИЦИНАЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КЕҢЕСТІҢ
ҚОРЫТЫНДЫСЫ**

ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

Қарағанды, 2023

Рецензенттер:

А. Р. Рымханова - Академик Е. А. Бөкетов атындағы арнайы және инклюзивті білім беру кафедрасының меңгерушісі, философия докторы (PhD), қауымдастырылған профессор

М.А.Жетписпаева - «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы «Қарағанды облысы бойынша кәсіби даму институты» директоры, филология ғылымдарының кандидаты

Құрастырушылар: **Б.Н.Бакмаганбетова** - КММ «Қарағанды облыстық психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңес» әдіскері, **У.Т.Дауыпбаева** - КМҚК «Қарағанды облысының білім беруді дамытудың оқу-әдістемелік орталығы» әдіскері, **Ж.А.Ержолова** - КММ «Қарағанды облыстық психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңес» басшысы, **Б.Д.Күмісбаева** - КММ «Қарағанды облыстық психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңес» педагог маман, **А.Н.Сакаева** - педагогика ғылымдарының кандидаты, академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ педагогика факультетінің арнайы және инклюзивті білім беру кафедрасының доценті, **О.В.Тишина** - КММ «Қарағанды облыстық психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңес» әдіскері.

Әдістемелік ұсынымдар инклюзивті білім беру жағдайында ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың әртүрлі санаттары үшін психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңес қорытындыларының ерекшеліктерін ашады, жалпы білім беретін мектепте психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңес ұсынымдарын іске асыру жүйесін қарастырады.

Басылым психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестерді, мектептің психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметінің мамандарын, орта білім беру ұйымдарының педагогикалық қызметкерлеріне пайдалануға ұсынылады

МАЗМҰНЫ

	Кіріспе.....	4
1	Психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңесінің қорытындысы инклюзивті білім беру жағдайында оқуға арналған ұсынымдармен.....	6
2	Жалпы білім беретін мектептерде инклюзивті білім беру жағдайында оқуға берілген психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестің қорытындысында көрсетілген ұсынымдарды жүзеге асыру барысында мектеп педагог қызметкерлерінің іс-қимыл алгоритмдері.....	16
3	Мектептің педагогикалық кеңесінің қызметі. Орта білім беру ұйымдарындағы құжаттардың тізімі (инклюзивті, арнайы білім беру бөлігінде).....	24
	Қорытынды	30
	Әдебиеттер тізімі.....	32

Кіріспе

Білім беру саласындағы халықаралық стандарттарға сәйкес Қазақстан Республикасының Білім министрлігі арнайы және инклюзивті білім беруді дамыту, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың құқықтарын қорғау (бұдан әрі - ЕББҚББ), нормативтік-құқықтық базаны жетілдіру, педагогтердің біліктілігін арттыру жөніндегі жоспарлы іс-шараларды іске асыруда. Осы бағыттағы орындалған және алдағы жұмыстардың ауқымдылығы туралы кейбір деректер келесідей: бүгінгі таңда Қазақстан Республикасында 7 687 жалпы білім беретін мектеп жұмыс істейді, онда 3,9 млн. жуық оқушы оқиды. Инклюзивті білім беру үшін жағдай жасаған мектептер саны - 5285, бұл 70% құрайды. Жалпы білім беретін мектептердегі ЕББҚББ балалар саны - 55 000.

Инклюзивті білім беру бөлігінде «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізілді:

- ЕББҚББ балаларға арнайы жағдай жасамағаны және қабылдау ережелерін бұзғаны үшін бірінші басшы жауапкершілігі күшейтілді;
- ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау білім беру жүйесінің барлық деңгейлерінде енгізілді;
- оқу процесінде ЕББҚББ балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау тұжырымдамасы енгізілді;
- халықаралық талаптарға сәйкес ЕББҚББ бар балалар санаты кеңейтілді (денсаулық жағдайына байланысты оқуда қиындықтары бар балалардан басқа, әлеуметтік, экономикалық және т.б. себептер бойынша оқуда қиындықтары бар балалар кіреді).

Инклюзивті білім беру бойынша біліктілікті арттыру курстарынан 5 мыңнан астам педагог өтті. ЕББҚББ бар балалармен жұмыс істейтін мұғалімдерге қойылатын біліктілік талаптары жаңартылды. Мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істегені үшін педагогтерге базалық лауазымдық жалақыдан 40% үстемеақы қарастырылған. Жоғары оқу орындарында гранттар саны артты. Мектептерде педагог-ассистент лауазымы енгізілді. ЕББҚББ бар балаларға жан басына шаққандағы қаржыландыру коэффициенті артты.

ЕББҚББ балаларды анықтау, кешенді зерттеу және оқыту 94 психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестер (бұдан әрі - ПМПК) қамтамасыз етеді, 210 психологиялық педагогикалық түзету кабинеті, 13 оңалту орталығы, 9 аутизм орталығы, 99 арнайы мектеп. 2025 жылға дейін ПМПК желісін 50 мың балаға шаққанда 1 ПМПК есебінен 125-ке дейін кеңейту жоспарланған.

Ғылыми-әдістемелік және практикалық қолдауды Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық Академия, арнайы және инклюзивті білім беруді дамытудың Ұлттық ғылыми-практикалық орталығы, САТР орталығы, «Өрлеу» АҚ филиалдары, психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестер, үкіметтік емес ұйымдар жүзеге асырады.

Өңірлерде инклюзивті білім беруді дамытудың бірінші кезеңі болып табылатын ПМПК білім беру ұйымдарымен түсіндіру жұмыстарын жүргізеді. Сонымен қатар, педагог қызметкерлерде инклюзивті тәжірибені енгізу және

дамыту бойынша көптеген сұрақтар қалады. Сұрақтардың көп бөлігі жалпы қорытындыны түсінумен және жалпы білім беретін мектепте ПМПК ұсынымдарын кейіннен іске асырылатын қызметтерге байланысты.

Осы әдістемелік ұсынымдардың мақсаты-инклюзивті білім беру жағдайында ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың әртүрлі санаттары үшін ПМПК қорытындыларының ерекшеліктерін ашу, жалпы білім беретін мектепте ПМПК ұсынымдарын іске асыру мүмкіндіктерін ұсыну.

1. Психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңес қорытындысы инклюзивті білім беру жағдайында оқуға арналған ұсынымдар

Инклюзивті білім берудің құндылықтары білім беру процесінің барлық қатысушыларына білім алушылардың мүмкіндіктерінің әртүрлілігін кедергілер мен мәселелер ретінде емес, қоғамдағы толерантты мінез-құлық мәдениетін тәрбиелеу, мұғалімнің педагогикалық шеберлігін жетілдіру және оқытудың жоғары сапасын қамтамасыз ету үшін ресурстар ретінде қарастыру керек деп мәлімдейді. Инклюзивті білім беру қағидаттарына сәйкес ерекше білім беру қажеттіліктері бар баланың оқуы мен мінез-құлқындағы қиындықтарды жеңу бойынша мұғалімнің жұмысы басқа оқушыларға оң әсер етеді және білім беру ұйымындағы оқу-тәрбие процесінің тиімділігін арттырады. Инклюзивті білім беру жағдайында мұғалімнің кәсібилігі мен педагогикалық шеберлігі арқылы жетілдіріледі:

- оқытуда жоғары жетістіктері бар оқушыларға ғана емес, сыныптың барлық оқушыларына бағдарлана отырып, оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру және іске асыру;

- тек мамандармен ғана емес (логопед-мұғалім, педагог-психолог, дефектолог - мұғалім, педагог-ассистент және т. б.) білім беру процесінің барлық қатысушылары тарапынан ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды қолдауды қамтамасыз ету;

- оқу процесінде оқушыларға көмектесу, мәселелерін шешуде командалық тәсілді қолдану;

- білім алушыларға қолдау көрсету және ұйымдастыру кезінде «жапсырмаларды» ілуден бас тарту.

«Білім туралы» Қазақстан Республикасы Заңының нормаларында білім беру ұйымдары ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға жеке қажеттіліктерін ескере отырып, оның ішінде ПМПК қорытындысына сәйкес табысты оқыту және дамыту мақсатында білім алу үшін арнайы жағдайлар жасауға міндетті екендігі айқындалған. Білім алу үшін арнайы жағдайлар деп оқу, сондай-ақ арнайы, жеке және түзету-дамытушы бағдарламалар мен оқыту әдістерін, техникалық, оқу және өзге де құралдарды, тіршілік ету ортасын, психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді, медициналық, әлеуметтік және өзге де қызметтерді қамтитын арнайы шарттар түсініледі, онсыз білім беру бағдарламаларын (балалардың) меңгеруі мүмкін емес, сондай-ақ ерекше білім беру қажеттіліктері бар, мүмкіндігі шектеулі балалар [1].

Инклюзивті білім беру саласындағы нормативтік және құқықтық актілерге сәйкес ПМПК-те тексеру мен кеңес берудің негізгі мақсаттары әлеуметтік-педагогикалық модель шеңберінде балалардың дамуындағы бұзушылықтар мен мәселелердің сипатын анықтау, ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау және білім беру ұйымдарында ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың білім алуы үшін арнайы жағдайлар туралы ұсыныстар беру болып табылады.

Инклюзивті білім беру жағдайындағы ПМПК қызметінің алгоритмі мен мазмұны «инклюзивті білім беру жүйесіндегі психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестердің қызметін ұйымдастыру» басылымында егжей-тегжейлі көрсетілген[2]. Осы әдістемелік ұсыныстарда біз кейбір негізгі ойларға тоқталамыз.

ПМПК мамандары баланы кешенді медициналық (психиатриялық, неврологиялық, офтальмологиялық), психологиялық, логопедиялық және педагогикалық тексеру нәтижелері бойынша ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау негізінде ПМПК жалпы қорытындысын алқалы түрде қалыптастырады. ПМПК қорытындысы қажетті түзету-педагогикалық көмек пен қызметтердің көлемін қамтиды, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар санатына (тобына) жататындығы белгіленеді. Бірлескен алқалы талқылаудың қорытындысы:

– ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың әлеуметтік-педагогикалық жіктеуге сәйкес дамудың бұзылуын бағалауды қамтитын ПМПК жалпы қорытындысы.

– ерекше білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру, білім алу үшін арнайы жағдайлар жасау бойынша ұсыныстар: білім беру бағдарламасының түрі, баланы мамандармен психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу бойынша қызметтер (педагог-психолог, логопед-мұғалім, дефектолог-мұғалім, педагог-ассистент және т.б.), оқыту мен бағалаудың өзгергіштігі, оқыту орнын бейімдеу және басқа да көмек пен қызметтің түрлерін қарастыру.

Сондай-ақ, баланың отбасына бірлескен кеңес беріледі, онда мамандар баланың дамуындағы бұзылулардың түрі мен сипатын баяндайды, ұсыныстарды ұсынады және түсіндіреді, ата-аналардың сұрақтарына жауап береді. Қажет болған жағдайда баланың дамуының жекелеген мәселелері бойынша мамандарға жеке кеңес беру ұсынылады.

Білім алушыларды басқа арнаулы білім беру ұйымдарына ауыстыру психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңесінің қорытындысы мен ұсынымдары негізінде ата-аналарының (заңды өкілдерінің) келісімімен жүзеге асырылады.

Ата-аналарға (заңды өкілдерге) арнайы білім беру қажеттіліктерін, белгілі бір мерзімге білім беру бағдарламасының түрін көрсете отырып, ПМПК қорытындысы мен ұсынымдары беріледі. Ата-аналарға білім беру ұйымын таңдау ұсынылады.

Инклюзивті білім беру жағдайында балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру, білім алу үшін арнайы жағдайлар жасау бойынша ұсынымдар әзірлеу барысында ПМПК мынадай нормативтік құқықтық актілер мен әдістемелік құжаттарды басшылыққа алады:

1. Білім туралы. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III Заңы (47-бап. Білім алушылар мен тәрбиеленушілердің құқықтары, міндеттері мен жауапкершілігі, 3-т. Білім алушылар мен тәрбиеленушілердің оқыту) білім беру ұйымы кеңесінің шешімі бойынша жеке оқу жоспарлары,

қысқартылған білім беру бағдарламалары бойынша Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары шеңберінде оқытуға құқығы бар).

2. Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Ағарту министрінің 2022 жылғы 31 тамыздағы № 385 Бұйрығы (2-қосымша. Орта білім беру ұйымдары (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта) қызметінің үлгілік қағидалары 1-тарау. Жалпы ережелер, 9 б. Білім беру ұйымдарында ата-аналардың (заңды өкілдердің) мүдделерін ескере отырып, ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушыларды оқыту көзделген:

1) үлгілік оқу бағдарламасы, оның ішінде қысқартылған немесе жеке оқу бағдарламасы бойынша жалпы сыныпта (үш баладан артық емес) ;

2) және (немесе) арнайы сыныптарда арнайы оқу жоспарлары мен бағдарламалары бойынша дамудағы бұзушылықтардың түрлері бойынша.

3. Мемлекеттік білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгілік штаттарын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Ағарту министрінің м.а. 2023 жылғы 21 шілдедегі № 224 бұйрығы.

4. Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау қағидаларын бекіту туралы. Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 қаңтардағы №4 бұйрығы.

5. Білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қағидаларын бекіту туралы. Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 қаңтардағы № 6 бұйрығы.

6. Мүмкіндігі шектеулі балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің әдістемелік ұсынымдарын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 12 желтоқсандағы № 524 бұйрығы.

7. Білім беру ұйымдарында аутизмі бар балаларды анықтау бойынша әдістемелік ұсыныстар. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2010 жылғы 28 мамырдағы №4-02-4/1435 хаты.

8. Жалпы білім беретін мектепте ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу: әдіс.ұсынымдар / И.Г. Елисеева, А.К. Ерсарина – Алматы: ҰҒПО ТП, 2019. - 96 б.

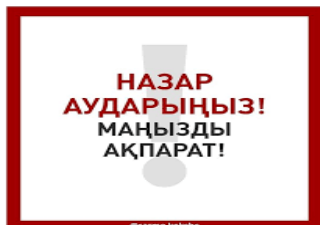
9. Инклюзивті білім беру жүйесінде психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестердің қызметін ұйымдастыру: әдістемелік ұсынымдар/А.К. Ерсарина– Алматы: ҰҒПОТП, 2020. - 38 б.

10. Жалпы білім беретін мектепте ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау (деңгейлік тәсіл): әдістемелік ұсынымдар /кұраст. И.Г. Елисеева, Ж.Б. Аханова – Алматы: ҰҒПОАЖИББД, 2020. – 76 б.

10. Инклюзивті білім беру жағдайында ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалау жүйесі. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2016. – 102 б.

Жалпы білім беретін мектептің педагог қызметкерлеріне білім беру ұйымдарының әртүрлі түрлеріне арналған ПМПК қорытындыларын оқу және саралай білу маңызды екенін ерекше атап өткен жөн. Мысалы, ата-аналар жалпы

білім беретін мектепке психологиялық-педагогикалық түзету кабинеті, оңалту орталығы, арнайы мектеп немесе арнайы сынып жағдайында түзету-педагогикалық қолдау алу бойынша ұсыныстармен ПМПК қорытындысын қате ұсынуы мүмкін. Мұндай ұсыныстар жалпы білім беретін мектепте инклюзивті білім беруді ұйымдастыру жөніндегі ұсыныстардан айтарлықтай ерекшеленетін арнайы білім беру ұйымдарына арналғанына назар аударамыз.

Арнайы білім беру ұйымдары- тексеру және кеңес беру, оқыту және тәрбиелеу, психофизикалық дамуы бұзылған балаларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету үшін құрылған ұйымдар. Арнайы білім беру ұйымдары жалпы білім беру ұйымымен ортақ міндеттерді шеше отырып, жоғалған функцияларды қалпына келтіруге бағытталған нақты міндеттерді бір уақытта орындайды.

Балаларды арнайы білім беру ұйымдарына қабылдау, жіберу және ауыстыру «Мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңесінің қорытындысы негізінде ғана жүргізіледі. Арнайы білім беру ұйымдарына мыналар жатады: психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестер, оңалту орталықтары, арнайы мектепке дейінгі ұйымдар (бөбекжай, балабақшалар), арнайы мектеп ұйымдары (мектептер), психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттері (ППТК) [3].

Арнайы білім беру ұйымдары мен жалпы білім беретін мектептердің арнайы сыныптары үшін ПМПК ұсыныстарының мысалдарын келтірейік.

Психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттері жағдайында түзету-педагогикалық көмек алу үшін ПМПК ұсынымдары (баланың қажеттіліктеріне байланысты):

Психологиялық-педагогикалық түзету кабинеті (ППТК) жағдайында іске асырылатын жеке-дамыту және түзету-дамыту бағдарламасы бойынша кешенді психологиялық-педагогикалық көмек:

- дефектологпен;
- логопедпен;
- психологпен;
- сурдопедагогом;
- тифлопедагогпен;
- дене шынықтыру нұсқаушысымен ППТК түзету сабақтарының жоспарына сәйкес.

Арнайы мектептер, арнайы сыныптар жағдайында оқытуға арналған білім беру бағдарламасының түрі туралы ПМПК ұсынымдары:

Жеңіл (орташа) зият бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы оқу бағдарламасы бойынша оқыту.

Психикалық дамуы тежелген балаларға арналған арнайы жалпы білім беретін оқу бағдарламасы бойынша оқыту.

Көру қабілеті нашар (көру қабілеті нашар/зағип) балаларға арналған арнайы жалпы білім беретін оқу бағдарламасы бойынша оқыту.

Есту қабілеті нашар (есту қабілеті нашар/естімейтін) балаларға арналған арнайы жалпы білім беретін оқу бағдарламасы бойынша оқыту.

Тірек-қимыл аппараты бұзылған балаларға арналған арнайы жалпы білім беретін оқу бағдарламасы бойынша оқыту.

Сөйлеу тілінің ауыр бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы жалпы білім беретін оқу бағдарламасы бойынша оқыту.

Жоғарыда келтірілген ПМПК ұсынымдарының мазмұнын талдау тек арнайы білім беру ұйымдарының (психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттері, оңалту орталықтары, арнайы мектептер) және жалпы білім беретін мектептердегі арнайы сыныптардың мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған арнайы оқу бағдарламаларын іске асыратынын көрсетеді.

Білім туралы. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III Заңы, 4-тарау. Білім беру мазмұны, 19-бап. Арнайы оқу бағдарламалары:

– 1. т.1. Арнайы оқу бағдарламалары мектепке дейінгі тәрбие беру мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламалары және техникалық және кәсіптік білімнің білім беру бағдарламалары негізінде әзірленеді және мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытуға және дамытуға бағытталады, білім алушылар мен тәрбиеленушілердің психологиялық-медициналық-педагогтік кеңестер ұсынымдары ескеріле отырып айқындалатын психикалық-физикалық ерекшеліктері мен танымдық мүмкіндіктерін ескереді.

– 3. т. Арнаулы оқу бағдарламалары Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген арнаулы білім беру ұйымдарында, мектепке дейінгі ұйымдарда, жалпы білім беретін мектептерде, техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарында немесе үйде іске асырылады.

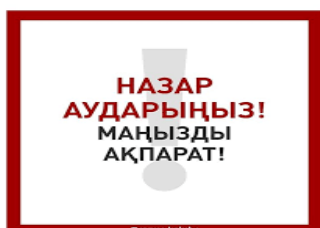
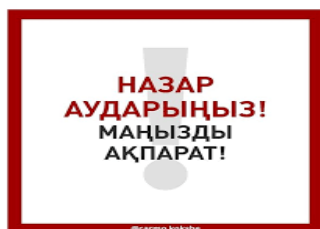
Жалпы білім беретін мектепте арнайы жағдайлар жасау бойынша ПМПК қорытындыларының мысалдарын келтірейік.

Зияты сақталған (өз жасына сай), бірақ мінез-құлық қиындықтары, сөйлеу қабілетінің бұзылуы (жалпы сөйлеу тілінің дамымауы) кезінде оқыту мен тәрбиелеу, түзету және педагогикалық қолдау бойынша ұсыныстар:

- 1) Бейімделген жалпы білім беретін оқу бағдарламасы бойынша оқыту.
- 2) Оқыту нәтижелерін бағалау әдістері мен критерийлерін өзгерту.
- 3) Арнайы психологиялық-педагогикалық қолдау: психологпен, логопедпен.

Жоғарыда көрсетілген қорытындыда келесі тармақтарға назар аудару керек:

– жалпы білім беру бағдарламасын игерудің сәттілігі, ең алдымен, психолог пен логопедтің топтық жұмысының тиімділігіне байланысты болады, өйткені сөйлеу тілінің даму деңгейі зейіннің еріктілігіне тікелей байланысты;

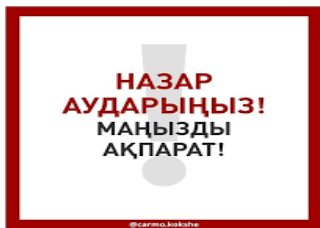

– отбасымен және мектеп мұғалімдерімен жұмыс істеудегі жалпы ұсыныстар: физикалық денсаулықты нығайтуға назар аударыңыз, күйзелісті азайту және баланың ерік жігерін ақылға қонымды талапшылықпен тәрбиелеу;

– мұғалімдерге жалпы ұсыныстар: сабақтың мақсаттарына жетуге ынталандыру, кезең-кезеңімен күрделене түсетін нұсқауларды түсіндіру, оларды есте сақтау, сабақ барысында зейінді сақтау, өзін-өзі бақылау дағдыларын дамыту, жүктемені мөлшерлеу, қызмет түрлерін өзгерту арқылы сабақта балаға жеке көзқарас таңыту; оқу жетістіктерін бағалаудың өзгермелілігі баланың сөйлеу тілінің даму деңгейін ескеретін бағалау тапсырмаларын әзірлеумен байланысты болады.

Зияты сақталған (өз жасына сай), бірақ қарым-қатынас пен әлеуметтік өзара әрекеттестіктің бұзылуы, мінез-құлықтың бұзылуы, сөйлеу тілінің бұзылуы (спецификалық сөйлеу, коммуникативтік бұзылыстарға байланысты) кезінде оқыту мен тәрбиелеу, түзету және педагогикалық қолдау бойынша ұсыныстар:

- 1) Бейімделген жалпы білім беретін оқу бағдарламасы бойынша оқыту.
- 2) Оқыту нәтижелерін бағалау әдістері мен критерийлерін өзгерту.
- 3) Арнайы психологиялық-педагогикалық қолдау: психологпен, логопедпен.

Жалпы білім беретін оқу бағдарламасы бойынша оқыту ерекше білім беру қажеттіліктері бар, зияты сақталған балаларға ұсынылады (көбінесе 2 және 3 топтағы ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға).

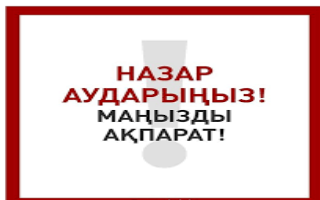
Оқу-тәрбие процесінде табысқа жетудің міндетті шарты психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу және оқу-тәрбие процесінде жеке көзқарасты жүзеге асыру болып табылады. Зияты сақталған жағдайда балаларға дефектолог-мұғалімнің сүйемелдеуі ұсынылмайды.

Мінез-құлықтың қиындықтары мен бұзылулары кезінде педагог-психологтың сүйемелдеуі баламен түзету жұмысында (зияттың, еріктіліктің, қарым-қатынас және әлеуметтік өзара әрекеттесу дағдыларын, эмоционалды-мотивациялық саланы және т. б. түзету), мұғалімдер сабақтарда жоғары психикалық функцияларды түзету мен дамытуда оқу материалын пайдалану кезінде баланың мүмкіндіктері, мінез-құлық стратегияларының нұсқалары, оқытуда болатын жағымсыз мінез-құлық көріністерімен, оларды сөндіру әдістерін қолдану арқылы жұмыс жасайды. Логопед-мұғалім, ең алдымен, оқу пәндері бойынша бағдарламаны игеруге кедергі келтіретін сөйлеу тілінің дамуының бұзылыстарын жеңеді. Логопед-мұғалімнің сүйемелдеуі сөйлеу тілінің даму бұзылыстарының дәрежесі мен сипатына байланысты болады және баламен жалпы білім беру ортасында сөйлеу дағдыларын дамыту, оның отбасымен өзара әрекеттесу, сынып мұғалімдеріне оқытудың ықтимал өзгергіштігінде сөйлеу жағдайын есепке алу және оқу жетістіктерін бағалау мәселелері бойынша әдістемелік және практикалық көмек көрсетуден тұрады: тапсырмаларды бейімдеу, атап айтқанда сөздерінің грамматикалық және көп буынды сипатталу тұжырымдарын жеңілдету; апсырманы орындау кезеңін (кезең-кезеңімен) белгілейтін көп буынды қысқа бірліктерге бөлу арқылы нұсқаулықты жеңілдету; тапсырмаға жазбаша нұсқаулықтан басқа, қажет болған жағдайда оны мұғалім анық екпінмен баяу қарқынмен дауыстап оқиды; білім алушылардың жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, тапсырма мәтінін бейімдеу (үлкен қаріп, бір тапсырманы екіншісінен нақты ажырату және т.б.).

Психикалық дамудың тежелуі, мінез-құлық қиындықтары, сөйлеу тілінің бұзылуы (жалпы сөйлеу тілінің дамымауының I-II, II, II-III деңгейі, жазу мен оқудың бұзылуы) кезінде оқыту мен тәрбиелеу, түзету және педагогикалық қолдау бойынша ұсыныстар:

- 1) Бейімделген жалпы білім беретін оқу бағдарламасы бойынша оқыту.
- 2) Оқыту нәтижелерін бағалау әдістері мен критерийлерін өзгерту.
- 3) Арнайы психологиялық-педагогикалық қолдау: дефектологпен,

психологпен, логопедпен.

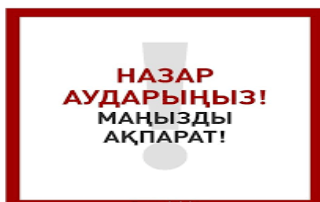

Бұл топ – психикалық дамуы тежелген балалар дефектолог-мұғалімнің міндетті сүйемелдеуі мен бейімделген жалпы білім беретін оқу бағдарламасы бойынша оқиды. Дефектолог мұғалімнің міндеттеріне мыналар кіреді:

мектеп бағдарламасының белгілі бір бөлімдерін игерудегі олқылықтардың орнын толтыру, оқушыға қиын оқу материалын оқуға дайындау, оқу іс-әрекетінің құрылымдық компоненттерін қалыптастыру, мұғалімдерге ұйымдастырушылық-әдістемелік көмек көрсету. Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметінің құрамы білім алушының ерекше білім беру қажеттіліктерінің сипатына байланысты өзгереді және қамтуы мүмкін: дефектолог-мұғалім, логопед-мұғалім, педагог-психолог, әлеуметтік педагог, сурдопедагог, тифлопедагог.

Психикалық дамудың тежелуі, қарым-қатынас пен әлеуметтік өзара әрекеттестіктің бұзылуы, мінез-құлықтың бұзылуы, сөйлеу тілінің бұзылуы (спецификалық сөйлеу, коммуникативтік бұзылыстарға байланысты) кезінде оқыту мен тәрбиелеу, түзету және педагогикалық қолдау бойынша ұсыныстар:

- 1) Бейімделген жалпы білім беретін оқу бағдарламасы бойынша оқыту;
- 2) Оқыту нәтижелерін бағалау әдістері мен критерийлерін өзгерту;
- 3) Арнайы психологиялық-педагогикалық қолдау: педагог-ассистентпен, психологпен, дефектологпен, логопедпен;
- 4) Оқу орнын бейімдеу;
- 5) Педагогикалық қорғау режимі.

Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметінің ең сұранысқа ие құрамы болып табылады: мұғалім-дефектолог, мұғалім-логопед, педагог-психолог.

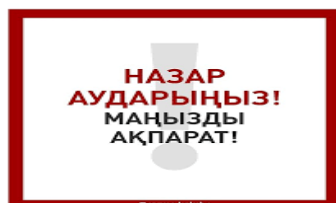
2020 жылдан бастап психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметінің құрамына педагог-ассистент енгізілді.

Мемлекеттік білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгі штаттарын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 30 қаңтардағы № 77 қаулысы, 2-бөлім. Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгілік штаттары, кіші бөлімі: «жалпы білім беретін мектептер» «жалпы білім беретін мектептерде педагог-ассистент лауазымы психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңесінің ұсынымы бойынша белгіленеді» [4].

Білу маңызды: егер оқушыны педагог-ассистентпен сүйемелдеу қажеттілігі мектепте анықталса, ал ПМПК қорытындысында баламен педагог-ассистентпен бірге жүруге ұсыныс көрсетілмесе, онда баланың даму ерекшеліктері мен мінез-құлқын бақылау негізінде мектеп психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметі ПМПК-ке сұрау жібере алады (нақты сипатталған мінездеме және психологиялық-педагогикалық қызмет шешімімен) педагог-ассистенттің қызмет көрсетуі туралы. Бұл жағдайда ПМПК бұрын берілген қорытындыны педагог-ассистенттің баланы сүйемелдеу жөніндегі ұсыныммен толықтырылады. Оқыту нәтижелерін бағалау әдістері мен критерийлерін өзгерту бейімделген немесе жеке оқу бағдарламасының мазмұнына, яғни оқушының мүмкіндіктерін ескере отырып жүзеге асырылады. Бағалау бейімделуі қажет, бірақ оқушыларды «сұрыптау» құралы болмауы керек. Оқушы үшін қол жетімді және түсінікті көрсеткіштер бойынша белгіленетін объективті және тұлғалық маңызды өлшемдерді оқу жетістіктерін бағалау үшін пайдалануды көздейді; берілген көрсеткіштерге сәйкес келетін әр түрлі деңгейдегі және типтегі тапсырмаларды бағалау барысында қолдану; оқушыларға оқу жетістіктерінің жеке деңгейін нақты тандауды қамтамасыз ету және осы тандауды қолдау [5].

Зияттың бұзылуы (жеңіл, орташа), мінез-құлқын қиындықтары, сөйлеу тілінің бұзылуы кезінде оқыту мен тәрбиелеу, түзету және педагогикалық қолдау бойынша ұсыныстар:

- 1) Жеке оқу бағдарламасы бойынша оқыту;
- 2) Оқыту нәтижелерін бағалау әдістері мен критерийлерін өзгерту;
- 3) Арнайы психологиялық-педагогикалық қолдау: дефектологпен, психологпен, логопедпен;
- 4) Оқытуда арнайы оқулықтарды, жұмыс дәптерлерін және оқу материалдарын пайдалану;
- 5) Педагогикалық қорғау режимі.

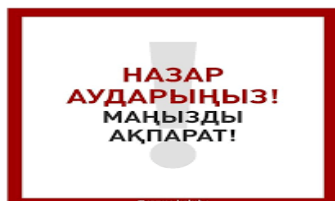
Зияты бұзылған (жеңіл немесе орташа) балалар жалпы білім беретін мектеп жағдайында мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартының (МЖМБС) талаптарына бағдарланбай әзірленген жеке оқу бағдарламасы бойынша білім алады.

Жеке оқу бағдарламаларын сынып мұғалімдері әзірлейді, оқушының жеке ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып, зияты бұзылған білім алушыларға арналған үлгілік арнайы оқу бағдарламалары негізінде жасалуы мүмкін.

Зияттың бұзылуымен (жеңіл, орташа), қарым-қатынас пен әлеуметтік өзара әрекеттестіктің бұзылуы, мінез-құлқтың бұзылуымен, сөйлеу тілінің бұзылуы (спецификалық сөйлеу, коммуникативтік бұзылыстарға байланысты) кезінде оқыту мен тәрбиелеу, түзету және педагогикалық қолдау бойынша ұсыныстар:

- 1) Жеке оқу бағдарламасы бойынша оқыту;
- 2) Оқыту нәтижелерін бағалау әдістері мен критерийлерін өзгерту;
- 3) Арнайы психологиялық-педагогикалық қолдау: педагог-ассистентпен, психологпен, дефектологпен, логопедпен;

- 4) Оқытуда арнайы оқулықтарды, жұмыс дәптерлерін және оқу материалдарын пайдалану;
- 5) Педагогикалық қорғау режимі.

Балалардың ерекше санатын мінез-құлық қиындықтары немесе бұзылыстары бар балалар құрады. Мұндай балалар психологтың, педагог-ассистенттің, сынып мұғалімдерінің де ерекше назарын талап етеді.

Педагог-психолог мұғалімдерге зейіннің белгілі бір қасиетінің жетіспеушілігі, өзін-өзі реттеу ерекшеліктері, жағымсыз мінез-құлықтың мүмкін триггерлері туралы хабарлайды. Барлық педагогтардың осы баламен өзара іс-қимылының бірыңғай стратегиясын әзірлейді, педагог-ассистентті сүйемелдеу әдістерін таңдауға (жағымсыз мінез-құлықтың алдын алу және түзету), сынып жетекшілерімен бірге сыныптан тыс жұмыстарды түзетеді. Баланың ұсынылған оқу бағдарламасын игеруге дайындығы және оның жалпы оқудағы жетістігі эмоционалды-мотивациялық саланы және оның отбасымен және мұғалімдермен бірлесіп жүзеге асыратын мінез-құлықты түзету педагог-психолог жұмысының нәтижелеріне байланысты. Педагог-ассистент баланың оқуда, әлеуметтенуде, коммуникацияда тұрақты оң нәтижелерге қол жеткізгенге дейін толық немесе ішінара сүйемелдеумен ұзақ немесе шектеулі уақыт бойы айқын мінез-құлық, эмоционалды және коммуникативтік қиындықтары бар білім алушымен бірге жүре алады. ҚР БҒМ 2009 жылғы 13 шілдедегі №338 бұйрығына, 9-параграфқа сәйкес педагог-ассистент ЕББҚ бар білім алушыны жалпы үлгідегі білім беру ұйымдарында ЕББҚББ сүйемелдеуді жүзеге асырады, тікелей оқу қызметі кезінде де, оқушы мектепте болған кезде, оның дербес қызметі денсаулық жағдайы бойынша шектелген барлық уақытта көмек көрсетеді[6]. Педагог-ассистент жұмысының түпкі мақсаты, қарым - қатынас пен әлеуметтік өзара әрекеттесуі бұзылған, мінез-құлық бұзылған балаларды ассистенттің көмегімен өз бетінше оқуға және мектепте болуға үйрету.

Жоғарыда келтірілген ПМПК қорытындыларын талдау келесі тұжырымдарды тұжырымдауға мүмкіндік береді.

Жалпы білім беретін мектептер инклюзивті білім беру жағдайында білім беру бағдарламаларының үш түрін іске асырады:

- ✓ жалпы білім беретін оқу бағдарламасы;
- ✓ бейімделген оқу бағдарламасы;
- жеке оқу бағдарламасы[7].

Жалпы білім беретін оқу бағдарламасы оқуда ерекше қиындықтары бар, мінез-құлық және эмоционалды мәселелері бар балаларға ұсынылады. Мұндай ерекше қиындықтар жеке оқу дағдыларын игеру кезінде көрінеді: жазу, оқу немесе санау барысында. Бұл қиындықтар, әдетте, уақытша болып табылады және мамандардың көмегі болған жағдайда жойылады.

Бейімделген оқу бағдарламасы жалпы білім беретін оқу бағдарламасын толық көлемде және мазмұнында игеруде қиындықтары бар балаларға ұсынылады, бірақ бағдарламаны қысқарту немесе оның мазмұнын білім алушының қажеттіліктеріне бейімдеу кезінде оқуда жетістікке жетуге болады. Бейімделген оқу бағдарламасы жалпы білім беретін оқу бағдарламасы негізінде әзірленеді.

Жеке оқу бағдарламасы жалпы білім беретін оқу бағдарламасын қысқартқан жағдайда да, баланың қажеттіліктеріне сәйкес бейімделген жағдайда да игере алмайтын балаларға ұсынылады. Жеке оқу бағдарламасы білім алушының жеке мүмкіндіктері мен ерекшеліктеріне қарай әзірленеді. Мектепті бітіргеннен кейін түлектер БТ сериясының мемлекеттік үлгідегі аттестатын беріледі.

Осы әдістемелік ұсынымдардың бірінші бөлімінің қорытындысында **білім беру ұйымы үшін іс-әрекетке басшылық болып табылатын оқу бағдарламасының түрін, білім алуға арналған арнайы шарттарды көрсететін ПМПК қорытындысы** екенін атап өтеміз.

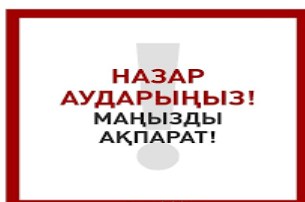
Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметі мамандарының топтық жұмысы, ерекше білім беру қажеттіліктері бар баланы оқытуда, тәрбиелеуде және дамытуда үлкен маңызға ие. Келесі бөлім осы мәселені қарастыруға арналған.

2. Инклюзивті білім беру жағдайында оқуға ұсынымдармен психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңесінің қорытындысын беру кезінде жалпы білім беретін мектептің педагог қызметкерлерінің іс-қимыл алгоритмі.

2021 жылы «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңына инклюзивті білім беру бөлігінде елеулі өзгерістер енгізілді. Олардың бірі-білім беру ұйымдарында іске асырылатын жүйелі-ұйымдастырылған қызмет ретінде психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу ұғымы, оның барысында ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау негізінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдарды (балаларды) табысты оқыту және дамыту үшін әлеуметтік-психологиялық және педагогикалық жағдайлар жасалады [1].

2022 жылы «Білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қағидалары» (ҚР Білім және ғылым Министрлігінің № 6 бұйрығы) бекітілді, оған сәйкес мектепке дейінгі, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру деңгейлерінде психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу білім беру ұйымдарының педагогтері мен мамандарының ерекше білім беру қажеттіліктері мен ПМПК ұсынымдарын бағалау негізінде жүзеге асырылады [8].

Мектепте психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу білім беру ұйымының Жарғысына, білім және ғылым саласындағы нормативтік құқықтық актілерге, ҚР БҒМ №6 бұйрығына, білім беру ұйымы мен ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың ата-аналары арасындағы шартқа сәйкес іске асырылады. Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу педагогтары білім беру ұйымының педагогикалық кеңесінің құрамына кіреді, әдістемелік бірлестіктердің жұмысына қатысады.

Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу мыналарды қамтиды: ЕББҚ бар балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін анықтау және бағалау; педагогтар мен отбасына кеңестік -әдістемелік көмек; ЕББҚЕ балаларды табысты оқыту, дамыту және әлеуметтендіру үшін әлеуметтік-психологиялық және педагогикалық жағдайлар жасау.

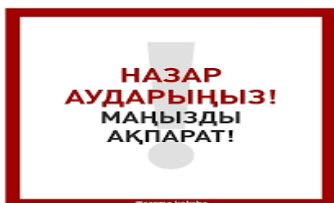
Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу балалардың білім беру қажеттіліктерін бағалау негізінде жүзеге асырылады:

1) мінез-құлық және эмоционалдық қиындықтармен, қолайсыз психологиялық факторлармен (отбасындағы тәрбиенің бұзылуы, балалар мен ата-аналардың отбасы ішіндегі қатынастары);

2) әлеуметтік-психологиялық, экономикалық, тілдік мәдени сипаттағы кедергілермен (әлеуметтік тәуекел отбасыларынан шыққан балалардың педагогикалық немқұрайлылығы, қоғамда бейімделу қиындықтары бар балалар (босқындар, мигранттар, қандастар отбасылары);

3) даму мүмкіндіктері шектеулі (есту, көру, зият, сөйлеу, тірек-қимыл аппаратының бұзылуы, психикалық дамудың кешеуілдеуі және эмоционалды-еріктік бұзылулар).

Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау немесе ПМПК ұсынымы негізінде білім беру ұйымының басшысы ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдарды (балаларды) психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің жеке бағдарламаларын, оның ішінде жеке оқу жоспарларын, жеке/бейімделген оқу бағдарламаларын, мамандардың жеке дамыту бағдарламаларын, психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу үшін ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың тізімін бекітеді [8].

Мектептегі оқу бағдарламасы ПМПК ұсыныстарына толық сәйкес келуі керек. «Білім туралы» ҚР Заңының негізінде білім беру ұйымдары ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдарды (балаларды) оқыту үшін білім беру бағдарламаларын білім алушылар мен тәрбиеленушілердің жеке даму ерекшеліктеріне және әлеуетті мүмкіндіктеріне сәйкес бейімдейді [1]. Әйтпесе, білім алу үшін арнайы жағдайлар жасау туралы айту мүмкін емес.

Мамандар тобының үйлесімді жұмысын қамтамасыз ету үшін жалпы білім беретін мектептің толыққанды құрылымдық бөлімшесі болып табылатын психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметі (бұдан әрі -ППСК) құрылады. Ол үшін мектеп басшысы қызметті құру туралы бұйрық шығарады және оның жұмыс істеуі туралы ережені бекітеді. Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметінің құрамына: мектеп директоры, директордың оқу-тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары, логопед-мұғалім, педагог-психолог, дефектолог-мұғалім, әлеуметтік педагог және т. б. кіреді. Жалпы білім беретін мектепте ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушыларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің міндеттері, негізгі қағидаттары, ұйымдастырушылық негіздері мен мазмұны «қысқа мерзімді, орта мерзімді және ұзақ мерзімді негізде мектептерде ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу және қолдау көрсету» әдістемелік ұсынымдарында көрсетілген [9].

ПМПК-нің білім беру бағдарламасының түрі туралы ұсыныстарын зерделегеннен кейін келесі қадам қорытындыда көрсетілген психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу шарттарымен, атап айтқанда сүйемелдеу мамандарының ұсынылған құрамымен таныстыру болып табылады. Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметінің ең сұранысқа ие құрамы дефектолог-мұғалім, логопед-мұғалім және педагог-психолог болып табылады.

Эмоционалды-ерікті саласында айқын түрдегі бұзылулары бар балалар үшін ПМПК педагог-ассистенттің сүйемелдеуін ұсынады.

Көру қабілеті нашар (көру қабілеті нашар, зағип) балаларға тифлопедагогтың сүйемелдеуі ұсынылады.

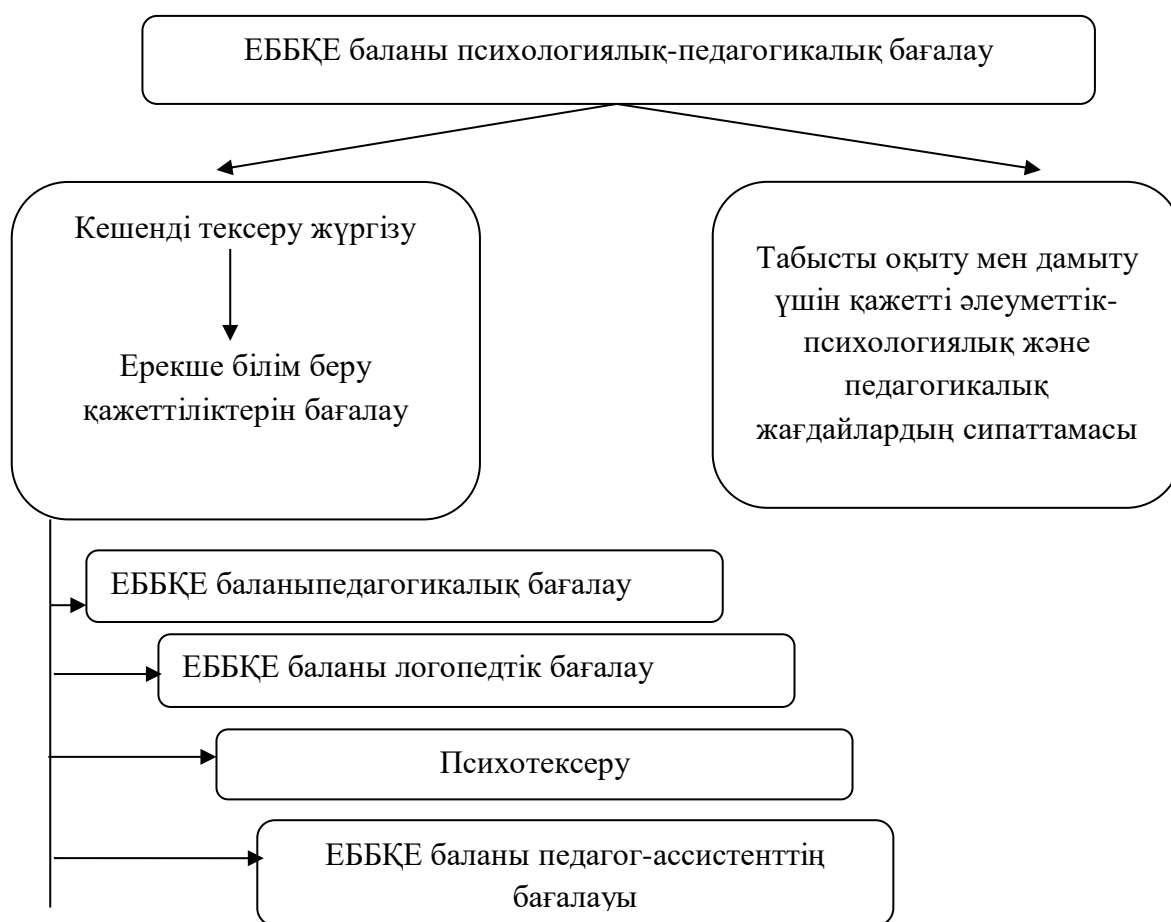
Есту қабілеті нашар балаларға (нашар еститін, естімейтін) сурдопедагогтың сүйемелдеуі ұсынылады. Сондай-ақ, кейбір жағдайларда әлеуметтік педагогтың сүйемелдеуі ұсынылады.

Бұл кезеңде мамандардың түзету сабақтарының кестесін жасауға болады, осылайша отырыстан кейін сынып жетекшісі оны ата-анасының назарына жеткізе алады.

Осылайша, Психологиялық- педагогикалық сүйемелдеу қызметінің бірінші отырысы ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың білім алуына ерекше жағдай жасаудың алдын ала кезеңі болып табылады.

Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалаудың келесі кезеңінде баланың феноменологиялық тексерісі жоспарланады, яғни баланың жеке ерекшеліктерін, танымдық іс-әрекеттің сипаттамаларын, эмоционалды-ерікті саланы, өнімділікті, жеке тұлғаны анықтау, олар тек осы балаға тән және жеке түзету-дамыту жұмыстарын ұйымдастырған кезде ескерілуі керек.

ЕББҚЕ баланы бағалау кезеңіндегі ППСҚ жұмысының алгоритмі

Баланың ерекше білім беру қажеттіліктерін психологиялық-педагогикалық бағалауды жоспарлау кезінде мамандарға арналған ПМПК ұсыныстарын ескеру қажет. Сонымен, егер қорытындыда «логопедпен сабақ» ұсынылса, логопед-мұғалім логопедиялық қорытынды бөлігінде ПМПК қорытындысымен мұқият танысады және баланың ауызша және жазбаша сөйлеу тілінің жеке тексеру кезінде қорытындыда сипатталған сөйлеу бөлігінің деңгейі мен аспектілерін анықтауға басымдық береді.

Мысалы, егер ПМПК қорытындысында «Жалпы сөйлеу тілінің дамымауының III деңгейі» анықталса, онда логопедтің міндеттері сөйлеу тілінің

дамуының барлық аспектілерін тексеруге бағытталады. Егер қорытындыда «сөйлеудің фонематикалық дамымауы» көрсетілсе, онда логопед-мұғалім жеке тексеру барысында балаға қандай дыбыстар тобын қою керектігін нақтылайды және кеңестік көмек ретінде ата-аналар мен баланы осы дыбыстарды қою үшін қажетті жаттығулармен таныстырады.

Педагог-психологта ПМПК қорытындысына сүйемелденеді. Сонымен, егер ұсыныстарда «психологпен сабақтар» ұсынылса және көбінесе бұл «қарым-қатынас пен мінез-құлықтың бұзылуы немесе қиындықтары», «тұтығу» болса, онда тексеру кезінде мазасыздық деңгейін, отбасылық тәрбиенің ерекшеліктерін, қоршаған әлеммен өзара әрекеттесу дағдыларының даму деңгейін және т. б. анықтау әдістерін баланың жасына және изияттық даму деңгейіне байланысты қолдану қажет. Мысалы, зияты бұзылған балалармен өткізілетін Филлипс сынағы баланың төмен деңгейдегі өзін бағалауы мен мазасыздық деңгейінің шынайы көрінісін бермейді. Мұндай жағдайларда проективті әдістерді қолданған жөн.

ПМПК қорытындысында баланы педагог-ассистентпен сүйемелдеу жөніндегі ұсыныс көрсетілген жағдайларда (айқын мінез-құлық, коммуникативтік және эмоционалдық мәселелер кезінде) мінез-құлық ерекшеліктерін зерттеуді педагог-психолог педагог-ассистентпен бірлесіп жүргізеді.

Педагог-ассистенттің ЕББҚЕ баланы бағалауы баланы үзілісте, сабақ уақытында, сыныптан тыс іс-шараларда бақылаудан, сондай-ақ ата-аналармен, педагогтармен әңгімелесуден тұрады.

Дефектолог мұғалім баланың оқу іс-әрекетінің құрылымын талдайды, оның бұзылу кезеңін анықтайды. Сонымен қатар, танымдық іс-әрекеттің күйін талдайды. Танымдық іс-әрекетті (танымдық саланы) тексеру педагог-психологпен бірлесіп жүргізілуі мүмкін.

Ерекше білім беру қажеттіліктерін педагогикалық бағалау оқушының танымдық іс-әрекетінің ерекшеліктерін ескере отырып, оқу пәні бойынша оқу жетістіктерінің деңгейін анықтауды қамтиды. Яғни, ұсынылған оқу бағдарламасын игерудегі өзекті және жақын даму аймақтары, білімдегі олқылықтарды анықтау.

Әлеуметтік педагог мүгедектігі бар баланың тұрғын үй-тұрмыстық жағдайларын, ата-ана тәрбиесінің ерекшеліктерін, жағдайлары мен түрін, отбасының әлеуметтік сипаттамасын және т. б. тексереді.

ЕББҚЕ баланы ішкі психологиялық-педагогикалық бағалаудың мерзімдері мен шамамен жоспарын анықтағаннан кейін ППСҚ екінші отырысының күні мен уақыты тағайындалады.

Айта кету керек, ЕББҚЕ бар баланы бағалау кезеңінде баланың ата-анасының қатысуы мүмкін. Бұл, біріншіден, баламен қарым-қатынас жасайтын барлық мұғалімдер мен мамандардың ата-аналарына сауалнама жүргізуге көмектеседі. Егер балада аралас бұзылыс (басқа да) болса, ата-аналар

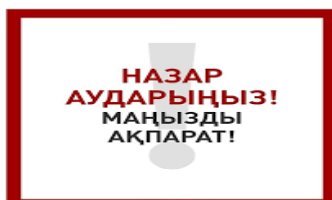
соматикалық, физикалық денсаулықтың ерекшеліктері, белгілі бір жағдайының ерекшеліктері туралы ақпарат бере алады. Екіншіден, ата-аналар барлық мамандармен танысады, педагогикалық ұжымның баланы оқытуға және дамытуға қызығушылығын көреді.

Келесі **жобалау кезеңінде** ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыны психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламасын әзірлеу және іске асыру жүреді. Осы құжатты әзірлеуге Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметінің екінші отырысы арналды.

Екінші отырысқа психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің барлық педагогтары мен мамандарында ЕББҚЕ балалармен жүргізілген психологиялық-педагогикалық бағалаудың сандық және сапалық талдауы жүргізілуі, қорытындылар тұжырымдалуы және ерекше білім беру қажеттіліктері бар баланың дамуындағы, оқуындағы және әлеуметтік бейімделуіндегі қолайсыздықтарды еңсеру бойынша міндеттер шеңбері айқындалуы тиіс. Мұғалім-дефектолог пен педагог-психологтың тексеру нәтижелері бойынша сүйемелдеу қызметінің мүшелері үшін баланың дамуының жетекші бұзылуы туралы шағын дәріс жүргізу ұсынылады.

Төменде ППСҚ **екінші** отырысын өткізудің жұмыс барысы көрсетілген:

1. Төрағаның кіріспе сөзі.
2. Баланың жетекші бұзылуы туралы шағын дәріс.
3. ЕББҚЕ баланың психологиялық-педагогикалық бағалау нәтижелерімен танысу (сынып жетекшісі, сынып мұғалімі, пән мұғалімдері, педагог-психолог, логопед мұғалім, дефектолог- мұғалім, педагог-ассистент).
4. ЕББҚЕ баланың бағалау нәтижелерін талқылау, баланы психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламасын әзірлеу (білім беру және түзету компоненті).
5. Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу бағдарламасын іске асырудың уақытша шекараларын анықтау (тоқсан, жартыжылдық, оқу жылы).
6. Қажеттілік бойынша мектеп әкімшілігіне оқу-әдістемелік кешендермен (арнайы оқулықтар, құралдар және т. б.) жарақтандыру, кедергісіз орта құру, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту үшін, оның ішінде балалардың мобильділігі төмен топтары үшін (тірек-қимыл аппараты, көру, есту қабілеті бұзылған) материалдық базаны жетілдіру (арнайы жабдық) жөнінде сұрау салу).
7. Ата-аналардың сұраныстарын, оқытуға қойылатын заманауи талаптарды, баланың сапалы білім алу құқығын іске асыруды ескере отырып, психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламасының мазмұнын нақтылау.
8. Психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламасын талдау және түзету бойынша ППСҚ отырысын шамамен жоспарлау.

Психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламасы ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушымен ғана емес, сонымен қатар оқушылар ұжымымен, баланың ата-анасымен және сынып оқушыларының ата-аналарымен жұмысты қамтуы керек.

Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді қамтамасыз ететін мамандардың лауазымдық міндеттері «педагог лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 13 шілдедегі № 338 бұйрығына сәйкес жүзеге асырылады.

Психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламасы жеткілікті икемді болуы керек, инклюзивті білім берудің этикалық принциптеріне сәйкес келуі керек, баланың психофизиологиялық ерекшеліктерін, оның бұзылуының негізгі түрін ескеруі керек.

Осылайша, ППСҚ-нің екінші отырысында әрбір қатысушы мұғалім осы баланы оқыту мен дамытудың жалпы мақсаттары мен міндеттерін түсінуі керек. Жалпы мақсаттар мен міндеттерге сүйене отырып, әр мұғалім мен маман баланы оқыту мен дамытудың «жеке» кәсіби міндеттерін қояды.

Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу бағдарламасын іске асыру кезінде педагогтар мен мамандардың кәсіби өзара іс-қимылының мынадай диадалары мен триадалары мүмкін:

Педагог-психолог ↔ Мұғалім-дефектолог

Педагог-психолог ↔ Педагог-ассистент

Педагог-психолог ↔ Сынып жетекші

Мұғалім-логопед ↔ Бастауыш сынып мұғалімі

Әлеуметтік педагог ↔ Сынып жетекші

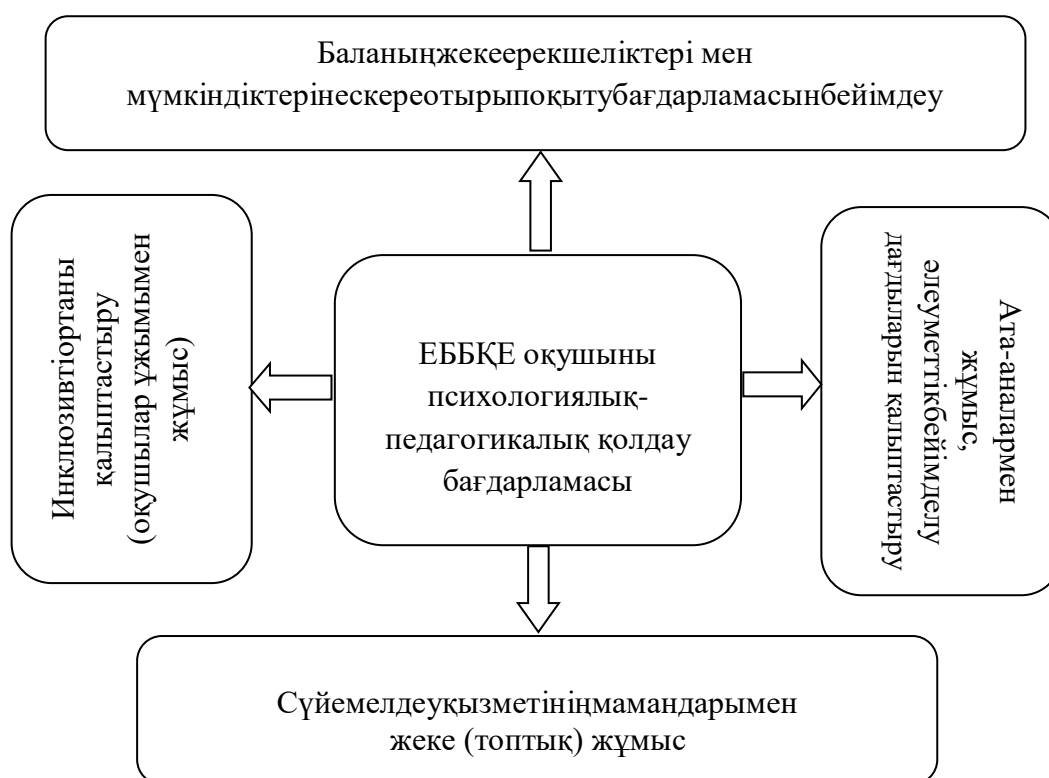
Сынып жетекші ↔ Педагог-ассистент

Мұғалім-дефектолог ↔ Сынып жетекші

Классный руководитель ↔ Пән мұғалімдері ↔ Педагог-психолог және т.б.

Шағын топтардың құрамы өзгеруі, үнемі немесе мезгіл-мезгіл өзара әрекеттесуі мүмкін. Негізгі міндет-мобильді болу және балаға қажетті әсерді икемді түрде түзету.

ЕББҚЕ оқушыны психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламасының компоненттері

Әрбір педагог пен маман психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу бағдарламасының өз бөлігінде мақсатты түрде жұмыс істейді. Сонымен бірге сабақтастық пен толықтырушылық принциптері ескеріледі, бір маманның немесе мұғалімнің әсер ету бағдарламалары басқа маманның әсер ету бағдарламаларына және т. б. біртіндеп ауыса алады.

Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу бағдарламасын іске асырудың ұзақ мерзімді мақсаты ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушыны жалпы білім беру процесіне толық қосу, оны әлеуметтік бейімдеу болып табылады. Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу бағдарламасын жобалау бойынша жұмыстың алгоритмі мен мазмұны «жалпы білім беретін мектепте ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу» әдістемелік ұсыныстарында толығырақ берілген [10]. «Жалпы білім беретін мектепте ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау (деңгейлік тәсіл)» әдістемелік ұсынымдарында қызметтің мазмұны бойынша өзекті ақпарат және жалпы білім беретін мектепте арнайы педагог, педагог-ассистент құжаттамасының үлгілері қамтылған [11].

ПМПК ұсынымдарын іске асыру бойынша ППСҚ жұмысының соңғы кезеңі **аналитикалық-түзету кезеңі** болып табылады.

ЕББҚЕ оқушыны психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламасы қандай мерзімге жоспарланғанына байланысты сүйемелдеу қызметінің **үшінші қорытынды отырысы** жоспарланады. Көбінесе тоқсан, жартыжылдық немесе

оқу жылының соңында. Осы отырысқа психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу бағдарламасының барлық қатысушыларының ерекше білім беру қажеттіліктерін қайта бағалау жүргізіледі. ЕББҚЕ балаларды бағалау кезеңінде қолданылған әдістерді қолдануға рұқсат етіледі. Сандық және сапалық өлшеулер жүргізіледі, ЕББҚЕ білім алушының жұмыс тиімділігі, даму динамикасы және оқу жетістіктері талданады.

Үшінші отырыста баланың дамуының объективті бейнесін көру үшін әр қатысушыға сөйлеуге мүмкіндік беру маңызды. Оқушының дамуы мен оқу жетістіктерін талдаудың барлық нәтижелері ұсынылғаннан кейін психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламасына түзетулер енгізіледі.

Бағдарламаны игеру қиындықтары күшейген, оқуда жетістікке жете алмаған жағдайда, ата-аналарға білім беру бағдарламасының түрін, оқыту және тәрбиелеу жағдайларын өзгерту немесе нақтылау мақсатында баланы ПМПК-тен қайта тексеруге ұсынымдар беріледі.

«Инклюзивті білім беру жүйесінде психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестердің қызметін ұйымдастыру» әдістемелік ұсынымдарына сәйкес [2] ПМПК-те тексерудің кезеңділігі келесідей екенін есте ұстаған жөн: мектептің 1-сыныбының алдында, бастауыштан 4-5 сыныптан және 9-сыныптан кейін оқытудың негізгі сатысына көшу кезінде.

Осылайша, психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметінің педагогтары мен мамандарының өзара іс-қимылы ПМПК мен мектеп арасындағы байланыстырушы буын ролін атқарады.

3. Мектептің педагогикалық кеңесінің қызметі. Орта білім беру ұйымдарындағы құжаттардың тізбесі (инклюзивті, арнайы білім беру бөлігінде)

Педагогикалық кеңес білім беру ұйымын алқалы басқару нысандарының бірі болып табылады. Ол менеджментке құзыретті қатысады, қызметтің негізгі бағыттарын анықтайды, білім беру процесін жетілдіреді және дамытады, білім беру ұйымының білім беру қызметінің басқа мәселелерін шешеді. Педагогикалық кеңес мектептің барлық жұмысын ұйымдастырудың орталық буыны ретінде келесі функцияларды орындайды:

- педагог қызметкерлердің кәсіби жетілуін және олардың шығармашылық әлеуетін дамытуды басқарады;

- білім беру қызметінің тәжірибісіне қазіргі заманғы педагогикалық ғылымның жетістіктерін, оқыту мен тәрбиелеудің тиімді технологиялары мен әдістемелерін енгізеді;

- педагогикалық тәжірибені зерттейді, тиімді педагогикалық тәжірибені таратады;

- педагог қызметкерлердің шығармашылық бастамаларын дамытады.

Педагогикалық кеңестің басты мақсаты- білім беру процесінің сапасын арттыру, педагогика ғылымының жетістіктері мен перспективалық тәжірибені практикада пайдалану үшін мектеп ұжымының күш-жігерін біріктіру [12].

Педагогикалық кеңестің қызметі ағымдағы оқу жылына арналған жұмыс жоспарына сәйкес жүзеге асырылады. Мектептің педагогикалық кеңесінің отырыстарында қаралатын мәселелерді (инклюзивті, арнайы білім беру бөлігінде) екі топқа біріктіруге болады: міндетті және ұсынылатын. Педагогикалық кеңес міндетті түрде ұсынымдарды әзірлеу мәселелерін қарайды:

- инклюзивті, арнайы білім беруді қамтамасыз ету үшін білім алушылардың (тәрбиеленушілердің) үлгерімі және дамуының психологиялық-педагогикалық ерекшеліктері туралы деректер негізінде білім алушылардың (тәрбиеленушілердің) жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқу-тәрбие және түзету-дамыту жұмысын ұйымдастыру;

- ерекше білім беру қажеттіліктерін анықтау үшін оқыту мен тәрбиелеуде тұрақты қиындықтарға тап болған балаларға психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңес беруге жолдама беру [13].

Мектепте инклюзивті тәжірибені жоспарлы және тұрақты енгізу және дамыту мақсатында педагогикалық кеңес отырыстарының күн тәртібіне мынадай мәселелерді енгізу ұсынылады:

- Қазақстандағы инклюзивті білім берудің мақсаттары, құндылықтары мен даму тенденциялары;

- инклюзивті тәжірибенің теориялық және практикалық аспектілері; ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу формалары мен әдістерінің түзету-дамыту жағдайын анықтау;

– білім алудың арнайы жағдайларын жасау, атап айтқанда жалпы білім беретін, бейімделген (қысқартылған) жалпы білім беретін және жеке оқу бағдарламалары бойынша ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуды ұйымдастыру;

– педагог-психолог, мұғалім-дефектолог, мұғалім-логопед және т. б. психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді ұйымдастыру;

– нормативтік құқықтық актілерге сәйкес оқушылар саны жеткілікті болған жағдайда бұзылулар түрлері бойынша арнайы сыныптар ашу;

– бейімделген (қысқартылған) жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын, жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу және бекіту;

– психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламаларын (жеке-дамытушылық, түзету-дамытушылық бағдарламалар) әзірлеу және бекіту;

– психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметінің педагогтары мен мамандарының ынтымақтастығын қамтамасыз ету;

– инклюзивті білім беру бойынша педагогтердің біліктілігін арттыру;

– ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың санын мониторингтеу және есепке алу жүйесін құру, олардың ПМПК қорытындысына сәйкес толық көлемде түзету-педагогикалық қолдау алуы, білім алу үшін арнайы жағдайлардың болуы;

– ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеудің тиімді түзету және педагогикалық технологияларын енгізу;

– инклюзивті білім берудің нормативтік құқықтық негізіндегі өзгерістер;

– инклюзивті тәжірбиені іске асыру мәселелері бойынша әдістемелік ұсынымдар әзірлеу, осы аспектідегі тәжірбиені жинақтау;

– ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды оқыту және тәрбиелеу, кәсіби бағдарлау мәселелері бойынша ата-аналарға кеңестік көмек көрсету.

Әрі қарай, **орта білім беру ұйымдарындағы құжаттар тізімін** қарауға тоқталайық. Осы бағыттағы мектептің қызметі «орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары педагогтерінің жүргізуі үшін міндетті құжаттардың тізбесін және олардың нысандарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 6 сәуірдегі № 130 бұйрығына (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 16-бұйрығына сәйкес өзгертулермен) сәйкес жүзеге асырылады 2021 жылғы қыркүйек № 472 [14].

Инклюзивті, арнайы білім беру бөлігінде қатаң есептілік құжаттарының тізбесін мынадай құжаттармен толықтыруды ұсынамыз:

- Мектептің оқу жылына инклюзивті тәжірбиені енгізу және дамыту жөніндегі жұмыс жоспары (немесе орта білім беру ұйымдары үшін тәрбие жұмысы жоспарындағы бағыт).
- Инклюзивті білімі беру бойынша сыныптарды ашу туралы бұйрық.
- Арнайы сыныптарды ашу туралы бұйрық.

- ПМПК қорытындысы негізінде педагог-ассистентпен білім алушыларды сүйемелдеуді ұйымдастыру туралы бұйрық.
- Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметін құру туралы бұйрық.
- Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметінің жұмысы туралы ережені бекіту туралы бұйрық.
- Инклюзивті тәжірбиені іске асыратын педагогтердің, мектепте инклюзивті білім беруге жетекшілік ететін директордың орынбасарының лауазымдық міндеттерін бекіту туралы бұйрық.
- Өзірленген бейімделген (қысқартылған) жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын, жеке оқу бағдарламаларын, жеке-дамытушы, түзету-дамытушы бағдарламаларды бекіту туралы педагогикалық кеңестер отырыстарының хаттамалары.
- Бейімделген (қысқартылған) жалпы білім беретін оқу бағдарламалары, жеке оқу бағдарламалары, психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламалары (жеке-дамытушы, түзету-дамытушы бағдарламалар).
- Мектеп директоры бекіткен психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметі мамандарының жеке және топтық сабақтарының кестелері.
- Оқушылардың психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу бағдарламаларын іске асыру нәтижелерінің мониторингі.
- Бағыттар бойынша мониторингтік қызметтің нәтижелері.
- Мектептің педагогикалық кеңесі бекіткен білім алушылардың оқуда қиындықтары анықталған кезде мұғалімнің іс-қимыл алгоритмі.

Инклюзивті тәжірбиені енгізу және дамыту бойынша мектептің жылдық жұмыс жоспары «ұйымдастырушылық іс-шаралар», «ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды әлеуметтендіруде, оқытуда және тәрбиелеуде табысқа жету», «Аналитикалық-статистикалық қызмет» деген бөлімдерді қамтуы мүмкін.

«Ұйымдастыру іс-шаралары» бөлімінде мынадай ақпарат ұсынылуы мүмкін:

- Оқу қиындықтары бар оқушыларды анықтау кезінде мұғалімнің іс-қимыл алгоритмін жасау.
- ПМПК қорытындысы жоқ ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушыларды анықтау.
- ПМПК қорытындысы жоқ ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды түзету-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру.
- ПМПК ұсынымдарын зерттеу.
- Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға арнайы білім беру жағдайларын жасау.
- Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың мектеп тізімін жаңарту, мониторинг жүргізу.

– Ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушылармен жұмыс істейтін педагогтердің, оның ішінде психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметтерінің мектеп тізімін жаңарту.

– Бейімделген (қысқартылған) жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын әзірлеу.

– Жеке оқу бағдарламаларын әзірлеу.

– Жеке даму, түзету және дамыту бағдарламаларын әзірлеу.

– Педагогтердің біліктілігін арттыру жоспарын қалыптастыру.

– Мектептің ППСҚ психологиялық-педагогикалық отырыстарын ұйымдастыру және өткізу.

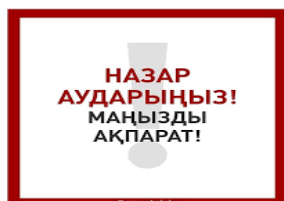
– Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметі мамандарының жеке және топтық сабақтарының кестесін әзірлеу.

– Ата-аналар жиналысын өткізу жоспарына инклюзивті білім беру бойынша ата-аналар қауымына білім беру мәселелерін енгізу.

– Инклюзивті білім беру апталығын өткізу.

«Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды әлеуметтендіруде, оқытуда және тәрбиелеуде табысқа жету» бөлімінде келесі ақпарат ұсынылуы мүмкін:

– Педагогикалық кеңестің 2-3 тоқсан кезеңіне бейімделген (қысқартылған) жалпы білім беретін оқу бағдарламалары бойынша оқыту туралы, дефектолог-мұғаліммен, логопед-мұғаліммен, психолог-педагогпен, әлеуметтік педагогпен түзету-педагогикалық қолдау көрсету туралы жалпы білім беру бағдарламасын меңгеруде қиындықтарға тап болған оқушыларды оқыту туралы шешім қабылдауы.

Жеке оқу бағдарламалары бойынша оқыту тек психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестің ұсынысы бойынша ғана мүмкін болады.

– 2-3 тоқсанның нәтижелері бойынша оң динамикаға қол жеткізген оқушыларды жалпы білім беретін оқу бағдарламасы бойынша оқуға қайтару туралы педагогикалық кеңестің шешімін қабылдау.

– Білім беру процесінің барлық қатысушыларына психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету (білім алушылар, ата-аналар, педагогтар).

– Оқу-тәрбие процесін даралау (оқушыларды критериалды бағалау әдістерін қолдану, оқушылардың жетістіктерін бағалаудың өзгергіштігі және т.б.).

– Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту және түзету-педагогикалық қолдау бағдарламаларын іске асыру.

– Ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды тәрбие жұмысына тарту, шығармашылық және басқа байқауларға, жарыстарға және т. б. қатысуды ұйымдастыру.

– Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту процесін оқу-әдістемелік жағдайында қамтамасыз ету.

– Мамандардың сүйемелдеуі мен бейімделген (қысқартылған) жалпы білім беру бағдарламасы бойынша оқуда оң динамикаға қол жеткізбеген білім алушыларды ПМПК-ке жіберу.

– Мектептің педагогикалық кеңесінің білім алушыға мектептегі үлгерім мен мінез-құлық нәтижелері негізінде қандай да бір маманның қызметіне мұқтаж екендігі туралы шешім қабылдауы, атап айтқанда бейімделген (қысқартылған) жалпы білім беретін оқу бағдарламасын қанағаттанарлық игеруге және мектептегі жалпы қабылданған мінез-құлық ережелерін, бейімделгіш мінез-құлықты игеруге қол жеткізу.

«Ұйымдастыруіс-шаралары» бөлімінде мынадай ақпарат ұсынылуы мүмкін:

- ПМПК қорытындысы бар және жоқ ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар санының мониторингі (оқу жылдары бойынша салыстырмалы диаграммалар, графиктер түрінде, оқу сыныптары, оқыту нысандары бөлінісінде).

- Білім алудың арнайы жағдайларын жасаудың дербестендірілген мониторингі (оқыту бағдарламаларының мониторингі: жалпы білім беру, бейімделген, жеке, арнайы; арнайы психологиялық-педагогикалық қолдау: ПМПК қорытындысына немесе психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметінің шешіміне сәйкес ЕББҚБ бар әрбір балаға көмек көлемі; арнайы оқулықтар мен жұмыс дәптерлерін қолдану; кедергісіз орта құру және т. б.)

– Инклюзивті тәжірбиенің тиімділігі, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту және сүйемелдеу бағдарламаларын іске асыру, мектеп педагогтерінің инклюзивті білім беру бойынша біліктілікті арттыру курстарынан өтуі, кадрлардың тапшылығы, психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметі мамандарының штат бірліктерінің жеткіліксіздігі мәселелері бойынша талдамалық қызметті (SWOT-талдау) жүзеге асыру.

– Педагогикалық кеңестің, сүйемелдеу қызметінің отырыстарында инклюзивті тәжірбиені енгізу мен дамытудың барлық аспектілерін қарастыру.

Осы бөлімнің қорытындысында қазіргі жағдайда **педагогикалық кеңес білім беру ұйымын алқалы басқару нысаны ретінде жалпы құндылық бағдарларымен, оның барлық қатысушыларының жұмысындағы бірыңғай философиялық және әдіснамалық тәсілімен, педагог қызметкерлерді кәсіби және жеке қолдауымен, педагогтар мен психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметі мамандарының кәсіби ұстанымдары мен білімдерінің өзара толықтырылуы мен ерекшеленетінін атап өтеміз.**

Педагогтердің шығармашылық өзара іс-қимыл жүйесі инклюзивті тәжірбиені іске асыруда мектеп алдында тұрған міндеттерді тиімдірек шешуге мүмкіндік береді. Басқарудың осындай ұжымдық формасына қатысу әрбір педагог қызметкердің іскерлік қасиеттерін дамытуға, өзара пікір алмасу барысында оның кәсіби белсенділігі мен құзыреттілігінің өсуіне ықпал етеді.

Қорытынды

Көріп отырғанымыздай, бүгінде білім берудің инклюзивтілігі мен қолжетімділігін қамтамасыз ету үшін қолданыстағы нормалар ғана емес, жаңа бастамалар да енгізілуде.

Мәселен, «Білім туралы» Қазақстан Республикасының заңында ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар санаты кеңейтілді. Енді бұл топқа даму мүмкіндігі шектеулі балалар ғана емес, дарынды балалар, мигранттардың балалары, жетім балалар, аз қамтылған отбасылардан шыққан балалар және басқалар да кіреді.

Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қағидалары (ҚР БҒМ № 6 бұйрығы) және білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді ұйымдастыру және арнайы жағдайлар жасау тетіктерін ашатын ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау қағидалары (ҚР БҒМ № 4 бұйрығы) бекітілді.

Нұсқаулық-әдістемелік хат (ҚР БҒМ № 4 бұйрығына қосымша) балаларға көмек пен қызмет түрлерін олардың қажеттіліктеріне сәйкес реттейді.

Психологиялық қызмет тәртібін реттейтін орта білім беру ұйымдарындағы психологиялық қызмет қызметінің қағидалары (ҚР Білім министрлігінің 2022 жылғы 25 тамыздағы № 377 бұйрығы) әзірленді.

Мүмкіндігі шектеулі балаларды арнайы психологиялық-педагогикалық қолдауға арналған мемлекеттік білім беру тапсырысын орналастыру қағидалары бекітілді (Қазақстан Республикасы Білім Министрінің 2022 жылғы 29 желтоқсандағы № 532 Бұйрығы). Бұл жеке сектордың, үкіметтік емес ұйымдардың әлеуетін пайдалана отырып, ЕББҚЕ балаларды арнайы психологиялық-педагогикалық қолдаумен қамтуды ұлғайтуға мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023 - 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасында (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 249 қаулысы) білім берудің қолжетімділігі мен инклюзивтілігін қамтамасыз ету жөніндегі одан әрі іс-шаралар айқындалған:

- ППТК және ПМПК желісін кеңейту. 50 мың балаға 1 есебінен ПМПК ашу жүзеге асырылатын болады;

- Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау негізінде білім алушыларды көп деңгейлі психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу тұжырымдамасын әзірлеу және енгізу;

- Мектептерге тиімді оқу-әдістемелік қолдау көрсету мақсатында білім беру ортасының ерекше қажеттіліктерін ескере отырып, оқытудың әмбебап дизайнын қамтамасыз ету;

- Инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істейтін педагогтерге (пән мұғалімдері, педагогтер, педагог-ассистенттер және басқалар) қойылатын біліктілік талаптарын жаңарту «Педагог» кәсіби стандарты негізінде жүзеге асырылатын болады;

- Инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеу үшін педагогтердің біліктілігін арттыру оқытудың әмбебап дизайны қағидаты негізінде жүзеге

асырылатын болады (сараланған тапсырмаларды қолдана білу, оқу бағдарламаларын бейімдеу, ЕББҚЕ балаларға қажетті қолдауды ұйымдастыру.

- Инклюзивті білім беру мәселелері бойынша барлық деңгейдегі білім беру ұйымдарын ғылыми-әдістемелік сүйемелдеудің үйлестіруші орталығы Республикалық арнайы және инклюзивті білім беру ғылыми-практикалық орталығы ІІ. Алтынсарин атындағы ұлттық білім академиясы болады[15].

Жоғарыда аталған шараларды іске асыру ПМПК мен білім беру ұйымдарының қызметіндегі өзгерістерге әкеп соқтыратыны сөзсіз. Бұл бағыттағы жұмыс біздің әрі қарайғы зерттеу және әдістемелік қызметіміздің тақырыбын құрайды.

Бүгін біз ұсынған жұмыста мұғалімдердің ПМПК қорытындысын дұрыс оқуына негізделген оқушының мектептегі ерекше білім беру қажеттіліктерін қанағаттандырудың негізгі тетіктері сипатталған.

Ескерту: Нормативтік құқықтық актілерде болып жатқан толықтырулар мен өзгерістерге байланысты әдістемелік ұсынымдардың мазмұны толықтық қағидатына толық сәйкес келмейді. Басылымға арналған материалдар олардың өзектілігі мен практикалық бағыты принципі бойынша таңдалады.

Әдебиеттер

1. Білім туралы.Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі Заңы № 319-ІІІ. [ЭР]. – Кірурежимі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319>.
2. Инклюзивті білім беру жүйесінде психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестерінің қызметін ұйымдастыру: әдістемелік ұсынымдар / А.К. Ерсарина – Алматы: ҰҒПО, (ННПЦ ТП) 2020. – 38 б.
3. «Арнайы және инклюзивті білім беруді дамытудың Ұлттық-ғылыми практикалық орталығының» Интернет желісіндегі ресми өкілдігі. [ЭР]. – Кірурежимі: <https://special-edu.kz>.
4. Мемлекеттік білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгілік штаттарын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 30 қаңтардағы № 77 қаулысы. [ЭР]. – Кіру режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P080000077>.
5. Инклюзивті білім беру жағдайында ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалау жүйесі. Әдістемелік құрал. – Астана: Б. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2016. – 102 б.
6. Педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген адамдар лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 13 шілдедегі № 338 бұйрығы. [ЭР]. – Кіру режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V090005750>.
7. Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығы. [ЭР]. – Кіру режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800017657>.
8. «Білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қағидаларын» бекіту туралы. ҚР БҒМ 2022 жылғы 12 қаңтардағы № 6 бұйрығы. – Кіру режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200031053>
9. Қысқа мерзімді, орта мерзімді және ұзақ мерзімді негізде мектептерде ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу және қолдау көрсету. Әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Б. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2015. – 82 б.
10. Жалпы білім беретін мектепте ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу: әдіс. ұсыныстар / И.Г. Елисеева, А.К. Ерсарина – Алматы: ҰҒПО ТП, 2019. – 96 б.
11. Жалпы білім беретін мектепте ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау (деңгейлік тәсіл): әдіс. ұсыныстар / құраст. И.Г. Елисеева, Ж.Б. Аханова – Алматы: АИББД ҰҒПО, 2020. – 76 б.
12. Н.В. Кравцова басқаратын және шабыттандыратын педагогикалық кеңес. – Минск: Мин. обл. білім беруді дамыту институты, 2017. – 121 б.
13. Педагогикалық кеңестің қызметін ұйымдастырудың үлгілік қағидалары және оны мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту, бастауыш, негізгі орта,

орта білім беру ұйымдарында сайлау тәртібі. ҚР Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 16 мамырдағы № 272 бұйрығы. [ЭР]. – Кіру режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V080005229>.

14. Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары педагогтерінің жүргізуі үшін міндетті құжаттардың тізбесін және олардың нысанын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 6 сәуірдегі № 130 бұйрығы. [ЭР]. – Кіру режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2000020317#z3>.

15. Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023 - 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 249 қаулысы- Кіру режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000249>

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

**ЗАКЛЮЧЕНИЕ
ПСИХОЛОГО-МЕДИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОНСУЛЬТАЦИИ КАК
ОСНОВА УДОВЛЕТВОРЕНИЯ ОСОБЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ
ПОТРЕБНОСТЕЙ УЧАЩЕГОСЯ
В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ**

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ

Караганда, 2023

Рецензенты:

Рымханова А.Р. - заведующая кафедрой специального и инклюзивного образования КарУ им.Е.А.Букетова, доктор философии (PhD), ассоциированный профессор

Жетписбаева М.А. -директор филиала «Өрлеу»по Карагандинской области

Составители: **Бакмаганбетова Б.Н.** - методист КГУ «Карагандинская областная психолого-медико-педагогическая консультация», **Дауыпбаева У.Т.** - методист КГКП «Учебно-методический центр развития образования Карагандинской области», **Ержолова Ж.А.** - руководитель КГУ «Карагандинская областная психолого-медико-педагогическая консультация», **Күмісбаева Б.Д.** - специальный педагог КГУ «Карагандинская областная психолого-медико-педагогическая консультация», **Сакаева А.Н.** - кандидат педагогических наук, доцент кафедры специального и инклюзивного образования педагогического факультета КарУ им. академика Е.А. Букетова, **Тишина О.В.** - методист КГУ «Карагандинская областная психолого-медико-педагогическая консультация».

Методические рекомендации раскрывают особенности заключений психолого-медико-педагогической консультации для разных категорий детей с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования, рассматривают механизмы реализации рекомендаций психолого-медико-педагогической консультации в общеобразовательной школе.

Издание рекомендовано к использованию в деятельности психолого-медико-педагогических консультаций, специалистов школьной службы психолого-педагогического сопровождения, педагогических работников организаций среднего образования.

СОДЕРЖАНИЕ

	Введение.....	37
1	Заключение психолого-медико-педагогической консультации с рекомендациями на обучение в условиях инклюзивного образования.....	39
2	Алгоритм действий педагогических работников общеобразовательной школы при предоставлении заключения психолого-медико-педагогической консультации с рекомендациями на обучение в условиях инклюзивного образования	50
3	Деятельность педагогического совета школы. Перечень документов в организациях среднего образования (в части инклюзивного, специального образования).....	58
	Заключение	64
	Литература.....	66

Введение

В соответствии с международными стандартами в области образования Министерством просвещения Республики Казахстан реализуются планомерные мероприятия по развитию специального и инклюзивного образования, защите прав детей с особыми образовательными потребностями (далее - ООП), совершенствованию нормативно-правовой базы, повышению квалификации педагогов. О масштабности выполненной и предстоящей работы в данном направлении свидетельствуют некоторые данные: на сегодняшний день в Республике Казахстан функционирует 7 687 общеобразовательных школ, в которых обучаются порядка 3,9 млн. учеников. Количество школ, создавших условия для инклюзивного образования - 5285, что составляет 70%. Количество детей с ООП в общеобразовательных школах - 55 000.

В части инклюзивного образования в Закон Республики Казахстан «Об образовании» внесены изменения и дополнения:

- усилена ответственность первого руководителя за нарушение правил приема и несоздание специальных условий для детей с ООП;
- введена оценка особых образовательных потребностей на всех уровнях образования;
- введено понятие психолого-педагогического сопровождения детей с ООП в учебном процессе;
- расширена категория детей с ООП в соответствии с международными требованиями (кроме детей с трудностями в обучении, обусловленными состоянием здоровья, включены дети с трудностями в обучении по социальным, экономическим и др. причинам).

Курсы повышения квалификации по инклюзивному образованию прошли более 5 тыс. педагогов. Обновлено квалификационные требования к педагогам, работающим с детьми с ООП. Предусмотрена 40%-я надбавка от базового должностного оклада педагогам за работу с детьми с ограниченными возможностями. Увеличено количество грантов в высших учебных заведениях. В школах введена должность педагога-ассистента. Увеличен коэффициент подушевого финансирования на детей с ООП.

Выявление, комплексное изучение и обучение детей с ООП обеспечивают 94 психолого-медико-педагогических консультаций (далее - ПМПК), 210 кабинетов психолого-педагогической коррекции, 13 реабилитационных центров, 9 аутизм-центров, 99 специальных школ. До 2025 года запланировано расширение сети ПМПК до 125 из расчета 1 ПМПК на 50 тысяч детского населения.

Научно-методическую и практическую поддержку осуществляют Национальная Академия имени Ы.Алтынсарина, Национальный научно-практический центр развития специального и инклюзивного образования, Центр САТР, филиалы АО «Өрлеу», психолого-медико-педагогические консультации, неправительственные организации.

Большую разъяснительную работу с организациями образования проводят ПМПК, которые в регионах являются первой ступенью развития инклюзивного образования.

Вместе с тем, у педагогических работников остается много вопросов по внедрению и развитию инклюзивной практики. Значительная часть вопросов связана с пониманием общего заключения и последующей реализации рекомендаций ПМПК в общеобразовательной школе.

Цель данных методических рекомендаций - раскрыть особенности заключений ПМПК для разных категорий детей с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования, представить механизмы реализации рекомендаций ПМПК в общеобразовательной школе.

1. Заключение психолого-медико-педагогической консультации с рекомендациями на обучение в условиях инклюзивного образования

Ценности инклюзивного образования декларируют, что всем участникам образовательного процесса разнообразие возможностей обучающихся следует рассматривать не как барьеры и проблемы, а как ресурсы для воспитания культуры толерантного поведения в обществе, совершенствования педагогического мастерства учителя и обеспечения высокого качества преподавания. В соответствии с принципами инклюзивного образования работа учителя по преодолению трудностей обучения и поведения ребенка с особыми образовательными потребностями позитивно влияет на других учеников и повышает эффективность учебно-воспитательного процесса в организации образования. В условиях инклюзивного образования профессионализм и педагогическое мастерство учителя совершенствуются через:

- организацию и реализацию учебно-воспитательного процесса с ориентиром на всех учеников класса, а не только на тех, которые имеют высокие достижения в обучении;
- обеспечение поддержки учеников с особыми образовательными потребностями со стороны всех участников образовательного процесса, а не только специалистами (учитель-логопед, педагог-психолог, учитель-дефектолог, педагог-ассистент и др.);
- использование командного подхода в решении вопросов помощи ученикам в учебном процессе;
- отказа от навешивания «ярлыков» при организации и оказании поддержки обучающимся.

Нормами Закона Республики Казахстан «Об образовании» определено, что организации образования обязаны создать детям с особыми образовательными потребностями специальные условия для получения образования в целях успешного обучения и развития с учетом индивидуальных потребностей, в том числе в соответствии с заключением ПМПК. Под специальными условиями для получения образования понимают условия, включающие учебные, а также специальные, индивидуально развивающие и коррекционно-развивающие программы и методы обучения, технические, учебные и иные средства, среду жизнедеятельности, психолого-педагогическое сопровождение, медицинские, социальные и иные услуги, без которых невозможно освоение образовательных программ лицами (детьми) с особыми образовательными потребностями, а также детьми с ограниченными возможностями [1].

В соответствии с нормативными и правовыми актами в области инклюзивного образования главными целями обследования и консультирования в ПМПК является определение характера нарушений и проблем развития детей в рамках социально-педагогической модели, оценка особых образовательных потребностей и предоставление рекомендаций о

специальных условиях для получения образования детьми с особыми образовательными потребностями в организациях образования.

Алгоритм и содержание деятельности ПМПК в условиях инклюзивного образования детально представлены в издании «Организация деятельности психолого-медико-педагогических консультаций в системе инклюзивного образования» [2]. В настоящих методических рекомендациях остановимся на некоторых ключевых моментах.

Специалистами ПМПК по результатам комплексного медицинского (психиатрического, неврологического, офтальмологического), психологического, логопедического и педагогического обследования ребенка, на основании оценки особых образовательных потребностей коллегиально формируется общее заключение ПМПК. Заключение ПМПК включает объем необходимой коррекционно-педагогической помощи и услуг, устанавливается принадлежность к категории (группе) детей с особыми образовательными потребностями. Итогом совместного коллегиального обсуждения становятся:

- общее заключение ПМПК, включающее оценку нарушений развития в соответствии с социально-педагогической классификацией детей с особыми образовательными потребностями.

- рекомендации по удовлетворению особых образовательных потребностей, созданию специальных условий для получения образования: тип образовательной программы, услуги по психолого-педагогическому сопровождению ребенка специалистами (педагога-психолога, учителя-логопеда, учителя-дефектолога, педагога-ассистента и др.), вариативность обучения и оценивания, адаптация места обучения и других видов помощи и услуг.

Также проводится совместное консультирование семьи ребенка, на котором специалисты излагают суть проблем и характера нарушения развития ребенка, предлагают и объясняют рекомендации, отвечают на вопросы родителей. При необходимости предлагается индивидуальное консультирование специалистов по отдельным проблемам развития ребенка.

Перевод обучающихся в другие специальные организации образования осуществляется с согласия родителей (законных представителей) на основании заключения и рекомендаций психолого-медико-педагогической консультации.

Родителям (законным представителям) выдаются на руки заключение и рекомендации ПМПК с указанием особых образовательных потребностей, типа образовательной программы на определенный срок действия. Выбор организации образования предоставляется родителям.

В процессе выработки рекомендаций по удовлетворению особых образовательных потребностей детей в условиях инклюзивного образования, созданию специальных условий для получения образования ПМПК руководствуется следующими нормативными правовыми актами и методическими документами:

1. Об образовании. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III (Статья 47. Права, обязанности и ответственность обучающихся и воспитанников, п. 3. Обучающиеся и воспитанники имеют право на) обучение в рамках государственных общеобязательных стандартов образования по индивидуальным учебным планам, сокращенным образовательным программам по решению совета организации образования).

2. Об утверждении Типовых правил деятельности организаций образования соответствующих типов. Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 31 августа 2022 года № 385 (Приложение 2. Типовые правила деятельности организаций среднего образования (начального, основного среднего и общего среднего) Глава 1. Общие положения, п. 9. В организациях образования предусмотрено обучение обучающихся с особыми образовательными потребностями с учетом интересов родителей (законных представителей):

1) в общем классе (не более трех детей) по типовой учебной программе, в том числе сокращенной или индивидуальной учебной программе;

2) и (или) в специальных классах по видам нарушений в развитии по специальным учебным планам и программам.

3. Об утверждении Типовых штатов работников государственных организаций образования. Приказ и.о. Министра просвещения Республики Казахстан от 21 июля 2023 года № 224.

4. Об утверждении Правил оценки особых образовательных потребностей. Приказ Министра образования и науки от 12 января 2022 года №4.

5. Об утверждении Правил психолого-педагогического сопровождения в организациях образования. Приказ Министра образования и науки от 12 января 2022 года №6.

6. Об утверждении Методических рекомендаций психолого-педагогического сопровождения детей с ограниченными возможностями. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 12 декабря 2011 года № 524.

7. Методические рекомендации по определению детей с аутизмом в организации образования. Письмо Министерства образования и науки Республики Казахстан №4-02-4/1435 от 28 мая 2010 года.

8. Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе: метод. рекомендации / Елисеева И.Г., Ерсарина А.К. - Алматы: ННПЦ КП, 2019. - 96 с.

9. Организация деятельности психолого-медико-педагогических консультаций в системе инклюзивного образования: методические рекомендации/ Ерсарина А.К. - Алматы: ННПЦ КП, 2020. - 38 с.

10. Психолого-педагогическая поддержка школьников с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе (уровневый

подход): Метод. рекомендации / сост. Елисеева И.Г., Аханова Ж.Б. - Алматы: ННПЦ РСИО, 2020. - 76 с.

11. Система критериального оценивания учебных достижений учащихся с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования. Методическое пособие. - Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2016. - 102 с.

Следует особо подчеркнуть, что педагогическим работникам общеобразовательной школы важно уметь «читать» и дифференцировать заключения ПМПК, предназначенные для разных видов организаций образования. Например, родителями в общеобразовательную школу может быть ошибочно предоставлено заключение ПМПК с рекомендациями по получению коррекционно-педагогической поддержки в условиях кабинета психолого-педагогической коррекции, реабилитационного центра, специальной школы либо специального класса. Обращаем внимание, что подобные рекомендации предназначены для организаций специального образования, которые значительно отличаются от рекомендаций по организации инклюзивного образования в общеобразовательной школе.

Специальные организации образования-организации, созданные для обследования и консультирования, обучения и воспитания, оказания психолого-педагогической поддержки детям с нарушениями в психофизическом развитии.

Специальные организации образования, решая с общеобразовательной организацией общие задачи, одновременно выполняют специфические, направленные на восстановление утраченных функций задачи. Прием, направление и перевод детей в специальные организации образования проводится в соответствии с Законом Республики Казахстан «О социальной и медико-педагогической коррекционной поддержке детей с ограниченными возможностями» исключительно на основании заключения психолого-медико-педагогической консультации.

К специальным организациям образования относятся: психолого-медико-педагогические консультации, реабилитационные центры, специальные дошкольные организации (ясли, детские сады), специальные школьные организации (школы), кабинеты психолого-педагогической коррекции (КППК) [3].

Приведем примеры рекомендаций ПМПК для специальных организаций образования и специальных классов общеобразовательных школ.

Рекомендации ПМПК для получения коррекционно-педагогической помощи в условиях кабинетов психолого-педагогической коррекции (зависят от потребностей ребенка):

Комплексная психолого-педагогическая помощь в условиях кабинета психолого-педагогической коррекции (КППК) по индивидуально-развивающей и коррекционно-развивающей программе, реализуемой:

- дефектологом;
- логопедом;
- психологом;

- сурдопедагогом;
- тифлопедагогом;
- инструктором ЛФК в соответствии с планом коррекционных занятий КППК.

Рекомендации ПМПК о типе образовательной программы для обучения в условиях специальных школ, специальных классов:

Обучение по специальной учебной программе для детей с легким (умеренным) нарушением интеллекта.

Обучение по специальной общеобразовательной учебной программе для детей с задержкой психического развития.

Обучение по специальной общеобразовательной учебной программе для детей с нарушением зрения (слабовидящих / незрячих).

Обучение по специальной общеобразовательной учебной программе для детей с нарушением слуха (слабослышащих / неслышащих).

Обучение по специальной общеобразовательной учебной программе для детей с нарушением опорно-двигательного аппарата.

Обучение по специальной общеобразовательной учебной программе для детей с тяжелыми нарушениями речи.

Анализ содержания представленных выше рекомендаций ПМПК показывает, что исключительно специальные организации образования (кабинеты психолого-педагогической коррекции, реабилитационные центры, специальные школы) и специальные классы в общеобразовательных школах реализуют специальные учебные программы для детей с ограниченными возможностями.

Об образовании. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III, Глава 4. Содержание образования, Статья 19. Специальные учебные программы:

– п.1. Специальные учебные программы разрабатываются на основе общеобразовательных учебных программ дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего, общего среднего образования, образовательных программ технического и профессионального образования и направлены на обучение и развитие детей с ограниченными возможностями, учитывают психофизические особенности и познавательные возможности обучающихся и воспитанников, определяемые с учетом рекомендаций психолого-медико-педагогических консультаций;

– п.3. Специальные учебные программы реализуются в специальных организациях образования, предусмотренных законами Республики Казахстан, в дошкольных организациях, общеобразовательных школах, организациях технического и профессионального образования или на дому.

Приведем примеры заключений ПМПК по созданию специальных условий в общеобразовательной школе.

Рекомендации по обучению и воспитанию, коррекционно-педагогической поддержке присохранным интеллекте, но притрудностях поведения, нарушении речи (общее недоразвитие речи):

- 1) Обучение по адаптированной общеобразовательной учебной программе;
- 2) Изменение способов и критериев оценивания результатов обучения;
- 3) Специальная психолого-педагогическая поддержка: психологом, логопедом.

В указанном выше заключении следует обратить внимание на следующие моменты:

- успешность усвоения общеобразовательной программы будет зависеть, прежде всего, от эффективности командной работы психолога и логопеда, поскольку уровень развития речи напрямую зависит от произвольности внимания;
- общие рекомендации в работе с семьей и педагогами школы: обратить внимание на укрепление физического здоровья, снижение стрессов и воспитание у ребенка силы воли с проявлением разумной требовательности;
- общие рекомендации педагогам: индивидуальный подход к ребенку на уроке через мотивацию к достижению целей урока, понимание поэтапно усложняющихся инструкций, удержание их в памяти, сохранение внимания на протяжении всего урока, развитие навыков самоконтроля, дозирование нагрузки, смену форм деятельности;
- вариативность в оценке учебных достижений будет связана с разработкой заданий для оценивания, учитывающих уровень развития речи ребенка.

Рекомендации по обучению и воспитанию, коррекционно-педагогической поддержке при сохранном интеллекте, но при нарушении общения и социального взаимодействия, нарушении поведения, нарушении речи (специфическое развитие речи, обусловленное коммуникативными нарушениями, общее недоразвитие речи):

- 1) Обучение по адаптированной общеобразовательной учебной программе.
- 2) Изменение способов и критериев оценивания результатов обучения.
- 3) Специальная психолого-педагогическая поддержка: педагогом-ассистентом, психологом, логопедом.

Обучение по общеобразовательной учебной программе рекомендуется детям с особыми образовательными потребностями при сохранном интеллекте (наиболее часто детям с особыми образовательными потребностями 2 и 3 групп).

Обязательным условием достижения успешности в учебно-воспитательном процессе является психолого-педагогическое сопровождение и осуществление индивидуального подхода в учебно-воспитательном процессе.

Сопровождение учителя-дефектолога не рекомендуется детям при сохранном интеллекте.

Сопровождение педагога-психолога при трудностях и нарушениях поведения будет заключаться в коррекционной работе с ребенком (коррекция свойств внимания, произвольности, саморегуляции, навыков общения и социального взаимодействия, эмоционально-мотивационной сферы и т.д.), в просвещении педагогов по возможностям использования учебного материала в коррекции и развитии высших

психических функций на уроках, вариантов стратегий поведения педагогов при проявлениях нежелательного поведения, способах их гашения.

Учитель-логопед преодолевает, прежде всего, те нарушения речевого развития, которые препятствуют усвоению программы по учебным предметам.

Сопровождение учителя-логопеда будет зависеть от степени и характера нарушений речи и состоять из коррекционной работы с ребенком по развитию речевых навыков в общеобразовательной среде, взаимодействию с его семьей, оказанию методической и практической помощи учителям класса по вопросам учета состояния речи в возможной вариативности обучения и оценке учебных достижений: адаптация заданий, а именно упрощение формулировок по грамматическому и семантическому оформлению речевых высказываний; упрощение многозвеневой инструкции посредством деления ее на короткие смысловые единицы, задающие поэтапность (пошаговость) выполнения задания; в дополнение к письменной инструкции к заданию, при необходимости, она дополнительно прочитывается учителем вслух в медленном темпе с четкими смысловыми акцентами; адаптация текста задания с учетом индивидуальных возможностей обучающихся (более крупный шрифт, четкое отграничение одного задания от другого и др.).

Рекомендации по обучению и воспитанию, коррекционно-педагогической поддержке при задержке психического развития, трудностях поведения, нарушении речи (общее недоразвитие речи I, I-II, II, II-III уровней, нарушении письма и чтения):

- 1) Обучение по адаптированной общеобразовательной учебной программе;
- 2) Изменение способов и критериев оценивания результатов обучения;
- 3) Специальная психолого-педагогическая поддержка: дефектологом, психологом, логопедом.

Данная группа - дети с задержкой психического развития обучаются по адаптированной общеобразовательной учебной программе с обязательным сопровождением учителя-дефектолога.

В задачи учителя-дефектолога входят: восполнение пробелов в усвоении тех или иных разделов школьной программы, подготовка к изучению сложного для ученика учебного материала, формирование структурных компонентов учебной деятельности, оказание организационно-методической помощи педагогам.

Состав службы психолого-педагогического сопровождения варьируется в зависимости от характера особых образовательных потребностей обучающегося и может включать: учителя-дефектолога, учителя-логопеда, педагога-психолога, социального педагога, сурдопедагога, тифлопедагога.

Рекомендации по обучению и воспитанию, коррекционно-педагогической поддержке при задержке психического развития, при нарушении общения и социального взаимодействия, нарушении поведения, нарушении речи (специфическое развитие речи, обусловленное коммуникативными нарушениями):

- 1) Обучение по адаптированной общеобразовательной учебной программе.
- 2) Изменение способов и критериев оценивания результатов обучения.

- 3) Специальная психолого-педагогическая поддержка: педагогом-ассистентом, психологом, дефектологом, логопедом.
- 4) Адаптация учебного места.
- 5) Охранительный педагогический режим.

Наиболее востребованным составом службы психолого-педагогического сопровождения является следующий: учитель-дефектолог, учитель-логопед, педагог-психолог.

С 2020 года в состав службы психолого-педагогического сопровождения включен педагог-ассистент.

Основание: «Об утверждении Типовых штатов работников государственных организаций образования». Постановление Правительства Республики Казахстан от 30 января 2008 года № 77, раздел 2. Типовые штаты работников организаций начального, основного среднего, общего среднего образования, подраздел «Общеобразовательные школы»: «В общеобразовательных школах должность педагога-ассистента устанавливается по рекомендации психолого-медико-педагогической консультации» [4].

Важно знать: в случае если, потребность в сопровождении учащегося педагогом-ассистентом выявляется в школе, а у ребенка в заключении ПМПК не указана рекомендация на сопровождение педагогом-ассистентом, то служба психолого-педагогического сопровождения школы на основании изучения особенностей развития и поведения ребенка, может направить запрос в ПМПК (с развернутой психолого-педагогической характеристикой ученика и решением службы) о предоставлении услуг педагога-ассистента ученику. В этом случае в ПМПК ранее выданное заключение дополняют рекомендацией по сопровождению ребенка педагогом-ассистентом.

Изменение способов и критериев оценивания результатов обучения осуществляется с ориентиром на содержание адаптированной или индивидуальной учебной программы, т.е. с учетом возможностей ученика.

Оценка должна быть адаптивной и не должна быть инструментом для «сортировки» учеников. Предполагает использование для оценивания учебных достижений объективных и личностно-значимых для ученика критериев, устанавливаемых по доступным и понятным учащимся показателям; применение в процессе оценки заданий разных уровней и типов, соответствующих выделенным показателям; обеспечение реального выбора учащимся своего индивидуального уровня учебных достижений и поддержка этого выбора [5].

Рекомендации по обучению и воспитанию, коррекционно-педагогической поддержке при нарушении интеллекта (легкое, умеренное), трудностях поведения, нарушении речи:

- 1) Обучение по индивидуальной учебной программе;
- 2) Изменение способов и критериев оценивания результатов обучения;
- 3) Специальная психолого-педагогическая поддержка: дефектологом, психологом, логопедом;
- 4) Использование в обучении специальных учебников, рабочих тетрадей и учебных материалов;

5) Охранительный педагогический режим.

Дети с нарушением интеллекта (легким или умеренным) обучаются в условиях общеобразовательной школы по индивидуальной учебной программе, разработанной без ориентации на требования Государственного общеобязательного стандарта образования (ГОСО).

Индивидуальные учебные программы разрабатываются учителями класса, могут быть составлены на основе Типовых специальных учебных программ для обучающихся с нарушением интеллекта с учетом индивидуальных особенностей и возможностей обучающегося.

Рекомендации по обучению и воспитанию, коррекционно-педагогической поддержке при нарушении интеллекта (легкое, умеренное), при нарушении общения и социального взаимодействия, нарушении поведения, нарушении речи (специфическое развитие речи, обусловленное коммуникативными нарушениями):

- 1) Обучение по индивидуальной учебной программе;
- 2) Изменение способов и критериев оценивания результатов обучения;
- 3) Специальная психолого-педагогическая поддержка: педагогом-ассистентом, психологом, дефектологом, логопедом;
- 4) Использование в обучении специальных учебников, рабочих тетрадей и учебных материалов;
- 5) Охранительный педагогический режим.

Особую категорию детей представляют обучающиеся с трудностями или нарушениями поведения. Такие дети требуют особого внимания как психолога, педагога-ассистента, так и учителей класса. Педагог-психолог сообщает педагогам о дефиците того или иного свойства внимания, особенностей саморегуляции, возможных триггерах нежелательного поведения. Разрабатывает единую стратегию взаимодействия всех педагогов с этим ребенком, направляет педагога-ассистента при подборе методов сопровождения (предупреждения и коррекции нежелательного поведения), корректирует совместно с классными руководителями внеклассную работу. Именно от результатов работы педагога-психолога по коррекции эмоционально-мотивационной сферы и поведения, которую он будет осуществлять совместно с семьей и педагогами, зависит готовность ребенка к усвоению рекомендованной программы обучения и его успешность обучения, в целом.

Педагог-ассистент может сопровождать обучающегося с выраженными поведенческими, эмоциональными и коммуникативными трудностями длительное либо ограниченное время при полном, либо частичном сопровождении, до достижения ребенком стойких положительных результатов в обучении, социализации, коммуникации.

В соответствии с приказом МОН РК от 13 июля 2009 года №338, параграфом 9 педагог-ассистент осуществляет сопровождение обучающегося с ООП в организациях образования общего типа, оказывает помощь как во время непосредственно учебной деятельности, так и все остальное время, пока ученик находится в школе, когда его самостоятельная деятельность ограничена по состоянию здоровья[6].

Конечная цель работы педагога-ассистента, в случае с детьми с нарушением общения и социального взаимодействия, нарушением поведения - научить ребенка самостоятельно обучаться и находиться в школе без помощи ассистента.

Анализ представленных выше заключений ПМПК позволяет сформулировать следующие выводы.

Общеобразовательные школы в условиях инклюзивного образования реализуют три типа образовательных программ:

- ✓ общеобразовательная учебная программа;
- ✓ адаптированная учебная программа;
- индивидуальная учебная программа [7].

Общеобразовательная учебная программа рекомендуется детям со специфическими трудностями в обучении, поведенческими и эмоциональными проблемами при сохранном интеллекте. Такие специфические трудности проявляются при усвоении отдельных учебных навыков: письма, чтения или счета. Эти трудности, как правило, носят временный характер и преодолеваются при условии оказания им помощи специалистов.

Адаптированная учебная программа рекомендуется детям, у которых наблюдаются трудности усвоения общеобразовательной учебной программы в ее полном объеме и содержании, но при сокращении программы либо адаптации ее содержания к потребностям обучающегося возможно достижение успеха в обучении. Адаптированная учебная программа разрабатывается на основе общеобразовательной учебной программы.

Индивидуальная учебная программа рекомендуется детям, у которых выявляется невозможность усвоения общеобразовательной учебной программы ни при условиях ее сокращения, ни при условиях ее адаптации к потребностям ребенка. Индивидуальная учебная программа разрабатывается исходя из индивидуальных возможностей и особенностей обучающегося. По окончании школы выпускники получают аттестат государственного образца серии БТ.

В заключение первого раздела настоящих методических рекомендаций отметим, что именно заключение ПМПК с указанием типа учебной программы, специальных условий для получения образования является для организации образования руководством к действию.

Огромное значение имеет командная работа специалистов службы психолого-педагогического сопровождения, комплексный подход в обучении, воспитании и развитии ребенка с особыми образовательными потребностями.

Рассмотрению данного вопроса посвящен следующий раздел.

2. Алгоритм действий педагогических работников общеобразовательной школы при предоставлении заключения психолого-медико-педагогической консультации с рекомендациями на обучение в условиях инклюзивного образования

В 2021 году в Закон Республики Казахстан «Об образовании» в части инклюзивного образования внесены существенные изменения. Одно из них - понятие психолого-педагогического сопровождения как системно-организованной деятельности, реализуемой в организациях образования, в процессе которой создаются социально-психологические и педагогические условия для успешного обучения и развития лиц (детей) с особыми образовательными потребностями на основе оценки особых образовательных потребностей [1].

В 2022 году утверждены «Правила психолого-педагогического сопровождения в организациях образования» (Приказ Министерства образования и науки РК № 6), согласно которым психолого-педагогическое сопровождение на уровнях дошкольного, начального, основного среднего, общего среднего образования осуществляется на основе оценки особых образовательных потребностей и рекомендаций ПМПК педагогами и специалистами организаций образования. [8].

Психолого-педагогическое сопровождение в школе реализуется в соответствии с Уставом организации образования, нормативными правовыми актами в области образования и науки, Приказом МОН РК № 6, договором между организацией образования и родителями детей с особыми образовательными потребностями. Педагоги психолого-педагогического сопровождения входят в состав педагогического совета организации образования, участвуют в работе методических объединений.

Психолого-педагогическое сопровождение включает в себя: выявление и оценку особых образовательных потребностей детей с ООП; консультативно-методическую помощь педагогам и семье; создание социально-психологических и педагогических условий для успешного обучения, развития и социализации детей ООП.

Психолого-педагогическое сопровождение осуществляется на основании оценки образовательных потребностей детей:

- 1) с поведенческими и эмоциональными проблемами, неблагоприятными психологическими факторами (*нарушений воспитания в семье, детско-родительских и внутрисемейных отношений*);
- 2) с барьерами социально-психологического, экономического, языкового культурного характера (*педагогическая запущенность детей из семей социального риска, дети, испытывающие трудности адаптации в обществе (семьи беженцев, мигрантов, кандасов)*);

3) с ограниченными возможностями развития (*нарушениями слуха, зрения, интеллекта, речи, опорно-двигательного аппарата, задержкой психического развития и эмоционально-волевыми расстройствами*).

На основе оценки особых образовательных потребностей или рекомендации ПМПК руководитель организации образования утверждает индивидуальные программы психолого-педагогического сопровождения лиц (детей) с особыми образовательными потребностями, включающие индивидуальные учебные планы, индивидуальные/адаптированные учебные программы, индивидуально развивающие программы специалистов, список детей с особыми образовательными потребностями для психолого-педагогического сопровождения [8].

Программа обучения в школе должна полностью соответствовать рекомендациям ПМПК. На основании Закона РК «Об образовании» организации образования для обучения лиц (детей) с особыми образовательными потребностями адаптируют образовательные программы в соответствии с индивидуальными особенностями развития и потенциальными возможностями обучающихся и воспитанников [1]. В противном случае невозможно говорить о создании специальных условий для получения образования.

Для обеспечения слаженной работы команды специалистов создается служба психолого-педагогического сопровождения (далее - СППС), которая является полноценным структурным подразделением общеобразовательной школы. Для этого руководитель школы издает приказ о создании службы и утверждает положение о ее функционировании. В состав службы психолого-педагогического сопровождения входят: директор школы, заместитель директора по учебно-воспитательной работе, учитель-логопед, педагог-психолог, учитель-дефектолог, социальный педагог и др.

Задачи, основные принципы, организационные основы и содержание психолого-педагогического сопровождения обучающихся с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе раскрыты в методических рекомендациях «Психолого-педагогическое сопровождение и оказание поддержки учащимся с особыми образовательными потребностями в школах на краткосрочной, среднесрочной и долгосрочной основе» [9].

После изучения рекомендаций ПМПК о типе образовательной программы, следующим шагом становится ознакомление специалистов с указанными в заключении условиями психолого-педагогического сопровождения, а именно с рекомендуемым составом специалистов сопровождения. Наиболее востребованным составом службы психолого-педагогического сопровождения является учитель-дефектолог, учитель-логопед и педагог-психолог.

Для детей с выраженными нарушениями эмоционально-волевой сферы и поведения ПМПК рекомендует сопровождение педагога-ассистента.

Детям с нарушением зрения (слабовидящим, незрячим) рекомендуется сопровождение тифлопедагога.

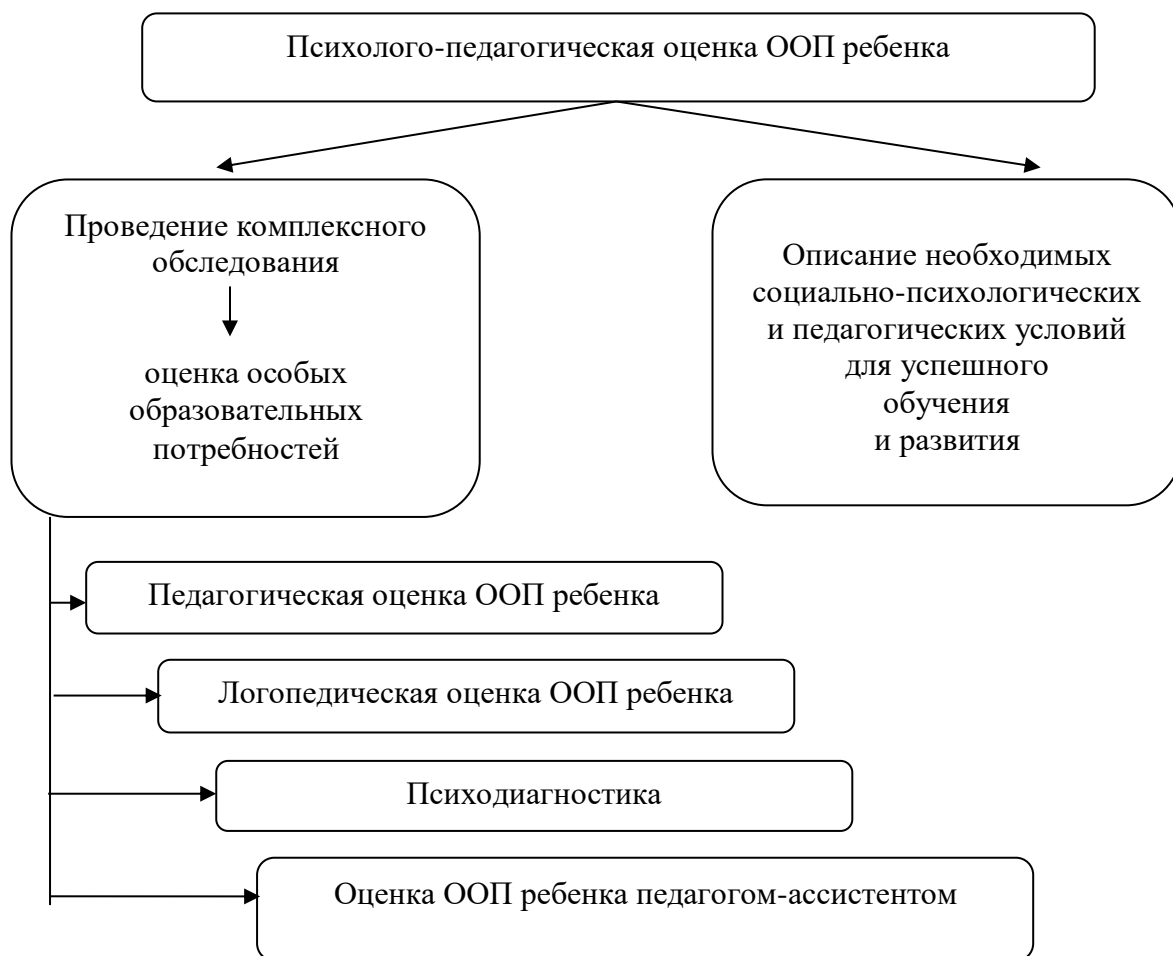
Детям с нарушением слуха (слабослышающим, неслышающим) рекомендуется сопровождение сурдопедагога. Также в некоторых случаях рекомендуется сопровождение социального педагога.

На данном этапе возможно составление расписания коррекционных занятий специалистов, чтобы после заседания классный руководитель мог довести его до сведения родителей.

Таким образом, первое заседание Службы психолого-педагогического сопровождения является предварительным этапом создания специальных условий для получения образования детьми с особыми образовательными потребностями.

На следующем этапе **оценки особых образовательных потребностей** планируется феноменологическая диагностика ребенка, то есть выявление индивидуальных особенностей ребенка, характеристик познавательной деятельности, эмоционально-волевой сферы, работоспособности, личности, которые свойственны только данному ребенку и должны приниматься во внимание при организации индивидуальной коррекционно-развивающей работы.

Алгоритм работы СППС на этапе оценки ООП ребенка

При планировании психолого-педагогической оценки особых потребностей необходимо учитывать рекомендации ПМПК для специалистов. Так, если в заключении рекомендованы «занятия с логопедом», учитель-логопед внимательно знакомится с заключением ПМПК в части логопедического диагноза, и при собственном обследовании устной и письменной речи ребенка ставит приоритетную задачу определения уровня и аспектов именно той части речи, которая описана в заключении. Например, если в заключении ПМПК определено нарушение речи «Общее недоразвитие речи III уровня», то и задачи логопеда будут направлены на обследование всех сторон речевого развития. Если в заключении указано «фонематическое недоразвитие речи», то учитель-логопед в процессе собственного обследования звукопроизношения ребенка уточняет, в постановке какой группы звуков нуждается ребенок, и в качестве консультативной помощи знакомит родителей и ребенка с необходимыми упражнениями для постановки этих звуков.

Педагог-психолог также опирается на заключение ПМПК. Так, если в рекомендациях указаны «занятия с психологом», а чаще всего это при «нарушениях или трудностях общения и поведения», «заикании», то при обследовании необходимо использовать методики на определение уровня тревожности, особенностей семейного воспитания, уровня развития навыков взаимодействия с окружающим миром и т.д., в зависимости от возраста и уровня интеллектуального развития ребенка. К примеру, общедоступный тест Филлипса, проведенный у детей с нарушением интеллекта, не будет давать истинной картины уровня тревожности в силу низкой критики ребенка. В таких случаях целесообразно использование проективных методик.

В случаях, когда в заключении ПМПК указана рекомендация по сопровождению ребенка педагогом-ассистентом (при выраженных поведенческих, коммуникативных и эмоциональных проблемах), исследование особенностей поведения проводит педагог-психолог совместно с педагогом-ассистентом.

Оценка особых образовательных потребностей ребенка педагогом-ассистентом будет состоять в наблюдении за ребенком на переменах, в урочное время, на внеклассных мероприятиях, а также в проведении бесед с родителями, педагогами и специалистами СППС.

Учитель-дефектолог анализирует структуру учебной деятельности ребенка, выявляет этап ее нарушения. Кроме этого, анализирует состояние познавательной деятельности. Диагностика познавательной деятельности (познавательной сферы) возможна совместно с педагогом-психологом.

Педагогическая оценка особых образовательных потребностей включает в себя определение уровня учебных достижений по учебному предмету с учетом особенностей познавательной деятельности ученика. То есть

выявление пробелов в знаниях, зон актуального и ближайшего развития в освоении рекомендованной программы обучения.

Социальный педагог обследует жилищно-бытовые условия проживания ребенка с инвалидностью, особенности, условия и тип родительского воспитания, социальную характеристику семьи и т.д.

После определения сроков и примерного плана внутренней психолого-педагогической оценки ООП назначается дата и время второго заседания СППС.

Следует отметить, что на этапе оценки ООП возможно участие родителей ребенка. Это поможет, во-первых, провести опрос родителей всеми педагогами и специалистами, которые будут взаимодействовать с ребенком. Если это ребенок с сочетанными нарушениями, родители могут предоставить информацию об особенностях соматического, физического здоровья, особенностях реакций в тех или иных ситуациях. Во-вторых, родители познакомятся со всеми специалистами, будут видеть заинтересованность педагогического коллектива в обучении и развитии их ребенка.

На следующем **проектировочно-операциональном** этапе идет разработка и реализация программы психолого-педагогического сопровождения ученика с особыми образовательными потребностями. Разработке данного документа посвящено второе заседание Службы психолого-педагогического сопровождения.

Ко второму заседанию у всех педагогов и специалистов психолого-педагогического сопровождения должен быть проведен количественный и качественный анализ проведенной психолого-педагогической оценки ООП, сформулированы выводы и определен круг задач по преодолению неблагоприятий развития, обучения и социальной адаптации ребенка с особыми образовательными потребностями. По результатам обследования педагога-дефектолога и педагога-психолога для членов службы сопровождения рекомендуется провести минилекцию о ведущем нарушении развития ребенка.

Ниже представлен примерный ход проведения **второго** заседания СППС:

1. Вступительное слово председателя.
2. Минилекция о ведущем нарушении ребенка.
3. Знакомство с результатами психолого-педагогической оценки ООП (классный руководитель, педагог класса, учителя-предметники, педагог-психолог, учитель-логопед, учитель-дефектолог, педагог-ассистент).
4. Обсуждение результатов оценки ООП, разработка программы психолого-педагогического сопровождения ребенка (образовательный и коррекционный компонент).
5. Определение временных границ реализации программы психолого-педагогического сопровождения (четверть, полугодие, учебный год).
6. По необходимости запрос к администрации школы по поводу оснащения учебно-методическими комплексами (специальные учебники, пособия и пр.), создания безбарьерной архитектурной среды,

совершенствования материальной базы (специальное оборудование) для обучения детей с особыми образовательными потребностями, в том числе для маломобильных групп детей (с нарушением опорно-двигательного аппарата, зрения, слуха).

7. Уточнение содержания программы психолого-педагогического сопровождения с учетом запросов родителей, современных требований к обучению, реализации прав ребенка на качественное образование.

8. Примерное планирование заседания СППС по анализу и коррекции программы психолого-педагогического сопровождения.

Программа психолого-педагогического сопровождения должна включать не только работу с учеником с особыми образовательными потребностями, но и с ученическим коллективом, родителями ребенка и родителями учащихся класса.

Должностные обязанности специалистов, обеспечивающих психолого-педагогическое сопровождение, осуществляются в соответствии с приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 13 июля 2009 года № 338 «Об утверждении Типовых квалификационных характеристик должностей педагогов».

Программа психолого-педагогического сопровождения должна быть достаточно гибкой, отвечать этическим принципам инклюзивного образования, учитывать психофизиологические особенности ребенка, его основной вид нарушения.

Таким образом, на втором заседании СППС каждому присутствующему педагогу должны быть понятны общие цели и задачи обучения и развития данного ребенка. Исходя из общих целей и задач, каждый учитель и специалист ставит перед собой «частные» профессиональные задачи обучения и развития ребенка.

При реализации программы психолого-педагогического сопровождения возможны следующие диады и триады профессионального взаимодействия педагогов и специалистов:

Педагог-психолог ↔ Учитель-дефектолог

Педагог-психолог ↔ Педагог-ассистент

Педагог-психолог ↔ Классный руководитель

Учитель-логопед ↔ Учитель начальных классов

Социальный педагог ↔ Классный руководитель

Классный руководитель ↔ Педагог-ассистент

Учитель-дефектолог ↔ Классный руководитель

Классный руководитель ↔ Учитель-предметник ↔ Педагог-психолог

и др.

Состав мини групп может меняться, взаимодействовать постоянно или периодически. Главная задача - быть мобильными и гибко корректировать необходимое воздействие на ребенка.

Компоненты программы психолого-педагогического сопровождения учащегося с ООП

Каждый педагог и специалист целенаправленно работает над своей частью программы психолого-педагогического сопровождения. В то же время учитываются принципы преемственности и взаимодополняемости, программы воздействия одного специалиста или учителя могут плавно переходить в программы воздействия другого специалиста и т.д.

Долгосрочной целью реализации программы психолого-педагогического сопровождения является полное включение обучающегося с особыми образовательными потребностями в общеобразовательный процесс, его социальная адаптация.

Более подробно алгоритм и содержание работы по проектированию программы психолого-педагогического сопровождения представлены в методических рекомендациях «Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе» [10].

Методические рекомендации «Психолого-педагогическая поддержка школьников с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе (уровневый подход)» содержат актуальную информацию по содержанию деятельности и образцы документации специального педагога, педагога-ассистента в общеобразовательной школе [11].

Заключительным этапом работы СППС по реализации рекомендаций ПМПК является **аналитико-корректировочный этап**.

В зависимости от того, на какой срок была запланирована программа психолого-педагогического сопровождения ученика с ООП, планируется **третье итоговое заседание службы сопровождения**. Чаще всего по окончании четверти, полугодия или учебного года.

К данному заседанию проводится повторная оценка особых образовательных потребностей всеми участниками программы психолого-педагогического сопровождения. Допускается использование тех же методик, которые были использованы на этапе оценки ООП. Производятся количественные и качественные замеры, анализируется эффективность работы, динамика развития и учебных достижений обучающегося с ООП.

На **третьем** заседании важно дать возможность высказаться каждому участнику, чтобы видеть объективную картину развития ребенка. После представления всех результатов анализа развития и учебных достижений ученика вносятся коррективы в программу психолого-педагогического сопровождения.

В случае усугубления трудностей усвоения программы, отсутствия достижения успешности в обучении, родителям даются рекомендации на повторное обследование ребенка в ПМПК с целью изменения либо уточнения типа образовательной программы, условий обучения и воспитания.

Необходимо помнить, что в соответствии с методическими рекомендациями «Организация деятельности психолого-медико-педагогических консультаций в системе инклюзивного образования» [2] периодичность обследования в ПМПК, следующая: перед 1 классом школы, при переходе из начальной на основную ступень обучения в 4-5 классе и после 9 класса.

Таким образом, взаимодействие педагогов и специалистов службы психолого-педагогического сопровождения играет роль связующего звена между ПМПК и школой.

3. Деятельность педагогического совета школы. Перечень документов в организациях среднего образования (в части инклюзивного, специального образования)

Педагогический совет является одной из форм коллегиального управления организацией образования. Он компетентно участвует в менеджменте, определяет основные направления деятельности, совершенствует и развивает образовательный процесс, решает иные вопросы образовательной деятельности организации образования. Педагогический совет как центральное звено в организации всей работы школы выполняет следующие функции:

- управляет профессиональным совершенствованием педагогических работников и развитием их творческого потенциала;
- внедряет в практику образовательной деятельности достижения современной педагогической науки, эффективные технологии и методики обучения и воспитания;
- изучает педагогический опыт, распространяет эффективную педагогическую практику;
- развивает творческие инициативы педагогических работников.

Главная цель педагогического совета – объединить усилия коллектива школы для повышения качества образовательного процесса, использования на практике достижений педагогической науки и перспективного опыта [12].

Деятельность педагогического совета осуществляется в соответствии с планом работы на текущий учебный год. Вопросы, рассматриваемые на заседаниях педагогического совета школы (в части инклюзивного, специального образования), можно объединить в две группы: обязательные и рекомендуемые.

В обязательном порядке педагогический совет рассматривает вопросы разработки рекомендаций:

- организации учебно-воспитательной и коррекционно-развивающей работы с учетом индивидуальных особенностей обучающихся (воспитанников) на основании данных об успеваемости и психолого-педагогических особенностей развития обучающихся (воспитанников) для обеспечения инклюзивного, специального образования;
- направлению в психолого-медико-педагогическую консультацию детей, испытывающих стойкие трудности в обучении и воспитании для определения их особых образовательных потребностей [13].

С целью планомерного и устойчивого внедрения и развития инклюзивной практики в школах повестку заседаний педагогического совета рекомендуется включить следующие вопросы:

- цели, ценности и тенденции развития инклюзивного образования в Казахстане;

- теоретические и практические аспекты инклюзивной практики; выявление коррекционно-развивающего потенциала форм и методов работы с детьми с особыми образовательными потребностями;
- создание специальных условий получения образования, а именно организация обучения детей с особыми образовательными потребностями по общеобразовательным, адаптированным (сокращенным) общеобразовательным и индивидуальным учебным программам;
- организация психолого-педагогического сопровождения педагогом-психологом, учителем-дефектологом, учителем-логопедом и др.;
- открытие специальных классов по видам нарушений при достаточном количестве учащихся в соответствии с нормативными правовыми актами;
- разработка и утверждение адаптированных (сокращенных) общеобразовательных учебных программ, индивидуальных учебных программ;
- разработка и утверждение программ психолого-педагогического сопровождения (индивидуально-развивающих, коррекционно-развивающих программ);
- обеспечение сотрудничества педагогов и специалистов службы психолого-педагогического сопровождения;
- повышение квалификации педагогов по инклюзивному образованию;
- создание системы мониторинга и учета численности детей с особыми образовательными потребностями, получение ими коррекционно-педагогической поддержки в полном объеме в соответствии с заключением ПМПК, наличия специальных условий для получения образования;
- внедрение эффективных коррекционных и педагогических технологий работы с детьми с особыми образовательными потребностями;
- изменения в нормативной правовой основе инклюзивного образования;
- разработка методических рекомендаций по вопросам реализации инклюзивной практики, обобщение опыта в данном аспекте;
- оказание консультативной помощи родителям по вопросам обучения и воспитания, профессиональной ориентации учащихся с особыми образовательными потребностями.

Далее остановимся на рассмотрении **перечня документов в организациях среднего образования.**

Деятельность школы в данном направлении осуществляется в соответствии с Приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 6 апреля 2020 года № 130 «Об утверждении Перечня документов, обязательных для ведения педагогами организаций среднего, технического и профессионального, послесреднего образования, и их формы» (с изменениями согласно Приказа Министра образования и науки Республики Казахстан от 16 сентября 2021 года № 472) [14].

В части инклюзивного, специального образования рекомендуем дополнить перечень документов строгой отчетности следующими документами:

- План работы школы по внедрению и развитию инклюзивной практики на учебный год (или направление в плане воспитательной работы для организаций среднего образования).
- Приказ об открытии классов с инклюзивным образованием.
- Приказ об открытии специальных классов.
- Приказ об организации сопровождения обучающихся педагогом-ассистентом на основании заключения ПМПК.
- Приказ о создании службы психолого-педагогического сопровождения.
- Приказ об утверждении Положения о деятельности службы психолого-педагогического сопровождения.
- Приказ об утверждении должностных обязанностей педагогов, реализующих инклюзивную практику, заместителя директора, курирующего в школе инклюзивное образование.
- Протоколы заседаний педагогических советов об утверждении разработанных адаптированных (сокращенных) общеобразовательных учебных программ, индивидуальных учебных программ, индивидуально-развивающих, коррекционно-развивающих программ.
- Адаптированные (сокращенные) общеобразовательные учебные программы, индивидуальные учебные программы, программы психолого-педагогического сопровождения (индивидуально-развивающие, коррекционно-развивающие программы).
- Утвержденные директором школы расписания индивидуальных и групповых занятий специалистов службы психолого-педагогического сопровождения.
- Мониторинг результатов реализации программ психолого-педагогического сопровождения учащихся.
- Результаты мониторинговой деятельности по направлениям.
- Утвержденный педагогическим советом школы алгоритм действий учителя при выявлении у обучающихся трудностей в обучении.

Годовой план работы школы по внедрению и реализации инклюзивной Практики также может включать следующие разделы «Организационные мероприятия», «Достижение успешности в социализации, обучении и воспитании детей с особыми образовательными потребностями», «Аналитико-статистическая деятельность».

В разделе «Организационные мероприятия» может быть представлена следующая информация:

- Разработка алгоритма действий педагога при выявлении обучающихся, испытывающих трудности в обучении.

- Выявление обучающихся с особыми образовательными потребностями, не имеющих заключения ПМПК.
- Организация коррекционно-педагогической поддержки детей с особыми образовательными потребностями, не имеющих заключения ПМПК.
- Изучение рекомендаций психолого-медико-педагогических консультаций.
- Создание специальных условий получения образования для детей с особыми образовательными потребностями.
- Обновление школьного банка детей с особыми образовательными потребностями, ведение мониторинга.
- Обновление школьного банка педагогов, в том числе службы психолого-педагогического сопровождения, работающих с обучающимися с особыми образовательными потребностями.
- Разработка адаптированных (сокращенных) общеобразовательных учебных программ.
- Разработка индивидуальных учебных программ.
- Разработка индивидуально-развивающих, коррекционно-развивающих программ.
- Формирование плана повышения квалификации педагогов.
- Организация и проведение школьных психолого-педагогических заседаний СППС.
- Разработка расписания индивидуальных и групповых занятий специалистов службы психолого-педагогического сопровождения.
- Внесение вопросов по просвещению родительской общественности по инклюзивному образованию в планы проведения родительских собраний.
- Проведение недели инклюзивного образования.

В разделе «Достижение успешности в социализации, обучении и воспитании детей с особыми образовательными потребностями» может быть представлена следующая информация:

- Принятие решения педагогического совета об обучении учащихся, испытывающих трудности в усвоении общеобразовательной программы об обучении по адаптированным (сокращенным) общеобразовательным учебным программам на период 2-3 четвертей, об оказании коррекционно-педагогической поддержки учителем-дефектологом, учителем-логопедом, педагогом-психологом, социальным педагогом.

Обучение по индивидуальным учебным программам возможно только по рекомендации психолого-медико-педагогической консультации.

- Принятие решение педагогического совета о возвращении на обучение по общеобразовательной учебной программе учащихся, достигших положительной динамики по результатам 2-3 четвертей.
- Психолого-педагогическое сопровождение всех участников образовательного процесса (обучающиеся, родители, педагоги).
- Индивидуализация учебно-воспитательного процесса (применение методов критериального оценивания учащихся, вариативность оценивания достижений учащихся и т.д.).
- Реализация программ обучения и коррекционно-педагогической поддержки детей с особыми образовательными потребностями.
- Вовлечение учащихся с особыми образовательными потребностями в систему воспитательной работы, организация активного участия в творческих и иных конкурсах, соревнованиях и пр.
- Учебно-методическое обеспечение процесса обучения детей с особыми образовательными потребностями.
- Направление в ПМПК обучающихся, не достигших позитивной динамики в обучении по адаптированной (сокращенной) общеобразовательной программе с сопровождением специалистов.
- Принятие решения педагогическим советом школы о том, что обучающийся более не нуждается в услугах того или иного специалиста на основании результатов успеваемости и поведения в школе, а именно достижение удовлетворительного усвоения адаптированной (сокращенной) общеобразовательной учебной программы и усвоения общепринятых правил поведения в школе, адаптивного поведения.

В разделе «Аналитико-статистическая деятельность» может быть представлена следующая информация:

- Мониторинг численности детей с особыми образовательными потребностями, имеющих и не имеющих заключения ПМПК (в виде сравнительных диаграмм, графиков по учебным годам, в разрезе учебных классов, форм обучения).
- Персонифицированный мониторинг создания специальных условий получения образования (мониторинг программ обучения: общеобразовательная, адаптированная, индивидуальная, специальная; специальная психолого-педагогическая поддержка: объем помощи каждому ребенку с ООП в соответствии с заключением ПМПК либо решением службы психолого-педагогического сопровождения; применение специальных учебников и рабочих тетрадей; создание безбарьерной среды и пр.)
- Осуществление аналитической деятельности (SWOT - анализа) по вопросам эффективности инклюзивной практики, реализации программ обучения и сопровождения детей с особыми образовательными потребностями, прохождения курсов повышения квалификации по инклюзивному образованию педагогами школы, возможного дефицита

кадров, недостаточности штатных единиц специалистов службы психолого-педагогического сопровождения.

– Рассмотрение всех аспектов внедрения и развития инклюзивной практики на заседаниях педагогического совета, службы сопровождения.

В заключение данного раздела отметим, что в современных условиях педагогический совет как форму коллегиального управления организацией образования отличают общие ценностные ориентиры, единый философский и методологический подход в работе всех его участников, профессиональная и личностная поддержка педагогических работников, взаимодополняемость профессиональных позиций и знаний педагогов и специалистов службы психолого-педагогического сопровождения.

Система творческого взаимодействия педагогов позволяет более эффективно решать задачи, стоящие перед школой в реализации инклюзивной практики. Участие в такой коллективной форме управления способствует развитию деловых качеств каждого педагогического работника, росту его профессиональной активности и компетентности в процессе взаимного обмена мнениями.

Заключение

Как видим, сегодня для обеспечения инклюзивности и доступности образования реализуются не только действующие нормы, но и внедряются новые инициативы.

Так, в Законе Республики Казахстан «Об образовании» расширена категория детей с особыми образовательными потребностями. Теперь в эту группу входят не только дети с ограниченными возможностями развития, но и одаренные, дети мигрантов, дети-сироты, из малообеспеченных семей и другие.

Утверждены Правила психолого-педагогического сопровождения (Приказ МОН РК № 6) и Правила оценки особых образовательных потребностей (Приказ МОН РК № 4), раскрывающие механизм организации психолого-педагогического сопровождения и создания специальных условий в организациях образования.

Инструктивно-методическое письмо (Приложение к Приказу МОН РК № 4) регламентирует виды помощи и услуг детям в соответствии с их потребностями.

Разработаны Правила деятельности психологической службы в организациях среднего образования (Приказ министерства просвещения РК № 377 от 25 августа 2022 года), регулирующие порядок деятельности психологической службы.

Утверждены Правила размещения государственного образовательного заказа на специальную психолого-педагогическую поддержку детей с ограниченными возможностями (Приказ Министра Просвещения Республики Казахстан от 29 декабря 2022 года № 532). Это позволит увеличить охват детей с ООП специальной психолого-педагогической поддержкой, используя потенциал частного сектора, неправительственных организаций.

В Концепции развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования Республики Казахстан на 2023 - 2029 годы (Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 марта 2023 года № 249) определены дальнейшие мероприятия по обеспечению доступности и инклюзивности образования:

- Расширение сети КППК и ПМПК. Открытие ПМПК будет осуществляться из расчета 1 на 50 тыс. детского населения;
- Разработка и внедрение концепции разноуровневого психолого-педагогического сопровождения обучающихся на основе оценки их особых образовательных потребностей;
- Обеспечение универсального дизайна обучения с учетом особых потребностей в образовательной среде с целью оказания эффективной учебно-методической поддержки школ;
- Обновление квалификационных требований для педагогов, работающих в условиях инклюзивного образования (учителя-предметники, педагоги, педагоги-ассистенты и другие) будет осуществляться на основе профессионального стандарта «Педагог»;

- Повышение квалификации педагогов для работы в условиях инклюзивного образования будет осуществляться на основе принципа универсального дизайна обучения (умение применять дифференцированные задания, адаптировать учебные программы, организовать необходимую поддержку детям с ООП).

- Координирующим центром научно-методологического сопровождения организаций образования всех уровней по вопросам инклюзивного образования станут Национальная академия образования имени Ы. Алтынсарина и Республиканский научно-практический центр специального и инклюзивного образования [15].

Реализация вышеуказанных мер несомненно повлечет за собой изменения в деятельности ПМПК и организаций образования. Работа в данном направлении составляет предмет нашей дальнейшей исследовательской и методической деятельности.

В представленной нами работе сегодня описаны основные механизмы удовлетворения особых образовательных потребностей учащегося в школе, основанные на верном прочтении заключения ПМПК педагогами.

Примечание: В связи с происходящими дополнениями и изменениями в нормативных правовых актах, содержание методических рекомендаций не в полной мере отвечает принципу завершенности. Материалы для издания отобраны по принципу их актуальности и практической направленности.

Литература

15. Об образовании. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III. [ЭР]. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319>.
16. Организация деятельности психолого-медико-педагогических консультаций в системе инклюзивного образования: методические рекомендации/ Ерсарина А.К.– Алматы: ННПЦ КП, 2020. – 38 с.
17. Официальное представительство в сети Интернет «Национального и научно-практического центра развития специального и инклюзивного образования». [ЭР]. – Режим доступа: <https://special-edu.kz>.
18. Об утверждении Типовых штатов работников государственных организаций образования. Постановление Правительства Республики Казахстан от 30 января 2008 года № 77. [ЭР]. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P080000077>.
19. Система критериального оценивания учебных достижений учащихся с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования. Методическое пособие. – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2016. – 102 с.
20. Об утверждении Типовых квалификационных характеристик должностей педагогических работников и приравненных к ним лиц. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 13 июля 2009 года № 338. [ЭР]. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V090005750>.
21. Об утверждении Типовых правил деятельности организаций образования соответствующих типов. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 30 октября 2018 года № 595. [ЭР]. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800017657>.
22. Об утверждении «Правил психолого-педагогического сопровождения в организациях образования». Приказ МОН РК № 6 от 12 января 2022г.– Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200031053>
23. Психолого-педагогическое сопровождение и оказание поддержки учащимся с особыми образовательными потребностями в школах на краткосрочной, среднесрочной и долгосрочной основе. Методические рекомендации. – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2015. – 82 с.
24. Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе: метод. рекомендации/ Елисеева И.Г., Ерсарина А.К. – Алматы: ННПЦ КП, 2019. – 96 с.
25. Психолого-педагогическая поддержка школьников с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе (уровневый подход): метод. рекомендации/сост. Елисеева И.Г., Аханова Ж.Б. – Алматы: ННПЦ РСИО, 2020. – 76 с.
26. Кравцова Н.В. Педсовет, который управляет и вдохновляет. – Минск: Мин. обл. ин-т развития образования, 2017. – 121 с.

27. Типовые правила организации деятельности педагогического совета и порядок его избрания в организациях дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего, среднего образования. Приказ Министра образования и науки РК от 16 мая 2008 года № 272. [ЭР]. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V080005229> .

28. Об утверждении Перечня документов, обязательных для ведения педагогами организаций среднего, технического и профессионального, послесреднего образования, и их формы. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 6 апреля 2020 года № 130. [ЭР]. – Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2000020317#z3>.

15. Об утверждении Концепции развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования Республики Казахстан на 2023 - 2029 годы. Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 марта 2023 года № 249 - Режим доступа <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000249>